

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת משפטים תשפ"ג

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריאת.

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא, א)

וכשבא כבר מת הנפקד, ותבע מיורשיו, וטענו לא פקדנו אבא על זה, ופסקו להם שבועה ונפטרו, וכל העולם היו יודעין שזה איש נאמן וחסיד וירא שמים, וזה לא היה אמיד בכך, ושאלו למרן הריב"ש טוב על זה, האיך יצא משפט מעוקל מדיני התורה וכתוב (תהלים פ"ב) אלקים נצב בעדת אל, והשיב שזהו בהשגחת המשגיח, שבגלגול העבר היה זה חייב לזה ולא פרע לו, וכעת החזיר לו לתקן נשמתו, והיה בהשגחה, לא החסיר ולא העדיף, וזהו דין אמת לאמתו, אף שנראה לך שהוא משפט מעוקל, תדון הדין לאמתו, ולא תחזור אחר הפשרות, וכיוצא בזה בענינים אלו, והמשכיל יבין לאישורו, עכ"ל.

(מקור מים חיים)

בספר "עבודת הגרשוני" מסופר שפעם בא איזה איש עשיר לעיר בארדיטשוב, והביא עמו כמות גדולה של חביות דבש בשביל למכרם, ולא הצליח בשום אופן למכור שם מהחביות. כיוון שכך ביקש מרעהו עשיר אחר שגר שם בבארדיטשוב שרוצה להשאיר אצלו את החביות להזדמנות אחרת ויהיו אצלו כפקדון. והעשיר השני אכן הסכים.

העשיר הסוחר נסע לביתו ושקע בעסקיו האחרים ונשכח ממנו עניין החביות שמונחות בבארדיטשוב. אחרי כמה וכמה שנים נזכר מהחביות, והחליט שהגיע הזמן לנסות למכרם שוב. כשהגיע לעיר נודע לו שהעשיר הוא וגם אשתו כבר נסתלקו לבית עולמם, ניגש אל היתומים ואמר להם שהחביות הם שלו. אמרו לו היתומים: אכן מצאנו הרבה חביות בעיזובון אבינו אבל מי אומר שהם שלך? תבע אותם לדין תורה אצל הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב שהיה רב העיר. הרה"ק מבארדיטשוב הכירו כאיש דובר אמת אבל מאידך גיסא ההלכה במקרה זה הוא שאינו יכול להוציא את החביות מתחת ידי היתומים ולא ידע להשית עצה בנפשו מה יעשה במקרה זה. ונעמד להתפלל

בס' דברים ערבים בפ' משפטים אות י"ח כתב וז"ל: הרב הקדוש המגיד ממעזריטש זי"ע ביקש מרבו הבעש"ט הקדוש ז"ל שיאמר לו פירוש הזוהר הקדוש על ואלה המשפטים דא הוא רזא דגלגולא, פעם אחת אמר לו הבעש"ט שיסע ליער אחד ויראה שם אילן אחד ומעיין תחתיו, ויתעכב שמה עד שש ויבא לביתו, ונסע שמה, וראה איש אחד בא עם סוס מזויין, והוא היה עיף ויגע, ואכל ושתה ונסע לדרכו, ושכח שם ארנקי שלו עם המעות, אחר כך בא שמה עוד איש אחד, והניח עצמו לפוש, והוא מצא את הארנקי עם המעות, ולקחו והלך לדרכו, אחר כך בא שמה עוד איש אחד עני ונכה רוח, והוא עיף ויגע, ואכל שמה פתו אשר היה לו, ושתה מן המעיין, והניח עצמו לפוש ולישון, אז בא בחזרה האיש הראשון, ושאל שאל מאיש העני היכן הוא הארנקי עם המעות אשר שכחתי כאן, והוא באמת לא ידע מאומה, ולא הבין מה שזה מדבר אליו, בקיצור, כי זה הראשון הכה את העני מכות רצח ופצעו, בטענה שיחזיר לו מעותיו, וכאשר הגיע שם נסע הרב הקדוש המגיד זי"ע לביתו, וסיפר לרבו הבעש"ט את אשר ראה, ואמר לו הבעש"ט זי"ע, כי האיש הראשון הזה, היה חייב בגלגול הראשון לאיש השני, כסך המסויים הזה שהיה עכשיו בהארנקי, ולא היה משלם לו, ובאו אז לדין לפני זה האיש השלישי, שהיה אז הרב והדיין בגלגול הראשון, ופסק דינו ופטרנו מבלי שום חקירה ודרישה, לכן עתה על פי הגלגול שילם הראשון להשני את חובו, והדיין קיבל ענשו, וזהו שאמר הזוה"ק על ואלה המשפטים דא רזא דגלגולא, עכ"ל.

ובס' מעשה אורג במשנה דפאה פרק ח' משנה ט', וכן דיין שדן דין אמת לאמתו, עליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה' וכו' (ירמיה י"ז) כתב שם וז"ל ענין לאמתו הוא כי כמה פעמים יצא משפט מעוקל מדיני [התורה], כמו שאירע לאחד שהפקיד הון רב אצל אחד והלך לדרכו,

שאלות לפי א' ב' על הפרשה - עם רש"י. (מהרב מ. אלינגר)

א. "צדה" - משמעו (כא, יג) ב. מלה נרדפת ל"בהמתו" (כב, ד) מלאתך (כב, כח) ג. מוזהרים עליו כמיוחד, מאונאתו (כב, כ) ד. תשלום, המכה אשה ויצאו ילדיה (כא, כב) ה. מאיסורי "בשר בחלב" (כג, יט) ו. מילה המבטאת קישור לנכתב מקודם. (כא, א) ז. משמעות המילה אנה (כא, יג) ח. מיתת המכה אביו (כא, טו) ט. אחד השלבים בכריתת ברית בין ד' לישראל (כד, ו) י. "עולם" של עבודת הנרצע (כא, ו) ב. מכאן שמזיק יכול לשלם בשוה כסף (כא, לד) ל. משמעות המילה "גפון" (כא, ג) מקבל שכר על "שתיקתו" (כב, ל) מ. העושה שותפות עם גוי, עובר באיסור (כג, יג) נ. הרציעה לידה, לא כשרה ולא מועילה (כא, ה) פ. שם כולל למכה (כא, לה) חרישה (כב, ה) ע. מיתת המקלל אביו (כא, יז) פ. בהוצאתו- יוצא עבד עברי (כא, כז) צ. מכה, המוציאה דם (כא, כה) רגלים (כג, יד) ק. שרץ, שלא עבר את הירדן (כג, כח) ר. מעבודות השדה (האסורות בשביעית) (כג, יא) ש. משמעות המילה "נשך" (כב, כד) ת. כמו זה, תניש את הדינים לפניהם (כא, א) מושג של שלום בעולם (כב, ב) תא. כולם רמוזים בעשרת הדברות (כד, יב)

שאלות לפי א' ב' על הפרשה - בלי רש"י. (מהרב מ. אלינגר)

א. בו מכים (כא, יח) מות (כא, כב) ב. על פי הדינים (במילה אחת) (כא, כב) ג. ערימת חטים (כב, ה) ד. מילים נרדפות "לחייבים על מיתתו" (כב, ב) ה. כינוי ל"שבועות" - חג... (כג, טז) ו. המילה ממנה נלמד, יציאה ב"גרעון כסף" (כא, ח) ז. יה ברגלים (כג, יז) חייבים ברא ה. לב (כד, יד) רומז ליציאת אמה "בסימנים" (כא, יא) בן מרים וכ ט. ישבר ע"י חיה רעה (כב, יב) י. יחפור (כא, לג) מגבולות הארץ (כג, לא) כ. מעות (כב, טז) ל. מהאיסורים החלים על המלוה (כב, כד) מ. בו רוצעים העבד (כא, ו) נ. מהאירועים ששומר שכר נשבע, כשאירעו (כב, ט) פ. יושלכו עליו אבנים (כא, כח) ע. עליך לסייע (כג, ה) פ. השוחד מעוור אותו (כג, ח) צ. ארב (כא, יג) ק. דרכם, האש מתפשטת (כב, ה) ר. לא תבואו כך לבית המקדש (כג, טו) ש. מחיובי האדון המייעד (כא, י) ת. תתרבו (כג, ל)

בבכיות שהקב"ה יורהו מה לעשות שניכרין דברי אמת שהם של העשיר, ולא רצה שיגרום לו עוול. ושמע ה' תפילתו ונתגלה אליו העשיר שנפטר ואמר לו: תנוח דעתך ותפסוק כפי די תורה ואל יצר לך כיוון שאביו של העשיר שהפקיד אצלי החביות עשה מסחר עם אבי ונשאר אצלו סכום כסף בדיוק כפי שווי החביות לא פחות ולא יותר, ומשפטי ה' אמת, לכן תפסוק ההלכה כמו שהיא. כי המשפט לאלקים הוא.

בספר "יחי ראובן" מביא בהקשר למאמר הנ"ל עובדא שהיה אצל ה"חזון איש", הגיע אליו פעם בחור חסידי ושאלה בפיו: הוא מצא שילינג – מטבע קטן בשווי חמישים פרוטות, ושאלתו האם זכה בו או שמא יחמיר בזה מכיון שיש אולי לחשוש שהמאבד לא התייאש עדיין כי יתכן שלא משמש בכיסו ולא ראה שנאבד לו, והרי זה יאוש שלא מדעת.

החזון איש פסק שמותר לו לקחת את המטבע ואין שום מקום להחמיר בזה, משום שזה נכנס לגדר שכך רצה הקב"ה – שהכסף שלו יהיה אצלו. אמר הבחור ל'חזון איש' כי בעצם הם אלו דברי הבעש"ט הנ"ל. נענה החזון איש לעומתו ואמר: אסביר לכם מה אמר הבעש"ט, אתה הרי טוען שיתכן והבעלים לא בדקו בכיסים ולא התייאשו, אם כך, איך יכול להיות שהדין הוא שהמוצא מעות מפוזרות הרי אלו שלו? התשובה היא – המשיך החזון איש – שגם אם באמת הוא לא משמש בכיסו, כך היה צריך להיות! הקב"ה רוצה שדווקא אותו אדם יחזיר לך כסף ולא שתקבלנו מן ההפקר. הלא אם המאבד ימשמש בכיסו ויתייאש יוצא שאתה לוקח מן ההפקר וההוא לא מחזיר לך שום דבר. – מה עשה הקב"ה? מסובב שאותו אדם לא ימשמש בכיסו ולא יתייאש, וכך יוצא שאתה לוקח ממנו והוא מחזיר לך, וזה סדר הגלגולים!

יחי ראובן) ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם. כי תקנה עבד עברי (כא, א-ב) מפני מה פרשת משפטים פותחת בענין העבד העברי, הגנב שאין לו מה לשלם ונמכר לעבד? הלא ישנם ענינים שהם לכאורה תדירים יותר – הלוואה, גמ"ח שכן אדם פותח וכדומה. התירוץ הוא: אם לאדם יש שני בנים: האחד – פיינער, ירא שמים, והשני, נעבאך, ירד מן הדרך, נהיה גנב. היכן מונח הראש של האב? בבן הגנב. הוא כל הזמן חושב: איך מוציאים טותות מהבוץ. הקב"ה הוא אבינו, ואם יהודי נהיה גנב – הדאגה הראשונה שלו יתברך היא: מה עושים עם בני, הגנב? איך מצילים אותו מרדת שחת?

יחי ראובן) והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעלם (כא, ו) כתב רש"י, "ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע". יש להבין, שמחמת זה הטעם היה ראוי יותר שמיד ירצע באזנו כעונש על הגניבה, ומדוע רוצעים את האוזן על דבר הגניבה רק אחרי שאינו רוצה לצאת? ויש לתרץ, שכיוון שצריך להשיג את הכסף כדי לשלם את הגניבה, ולצורך כך הרי נמכר, לא רצתה התורה להענישו פעמיים. אמנם, כעת שאומר שאינו רוצה לצאת, מתברר שכל המכירה כלל לא נחשבה לו כעונש, על כן, דוקא כעת רוצעים את אזנו כעונש על הגניבה.

יחי ראובן) (לקט אמרים למהר"ל דיסקין) אם המצא תמצא בידו הגנבה (כב, ג) הרבי ר' בונם ז"ל אמר: בג' דברים בעבודת השם צריך ללמוד מגנב, א. גנב אינו עצל ובלילה וקור וגשם הולך לגנוב, ב. אם לא עלתה בידו בפעם הראשון לא יניח עד שיעשה הגניבה, ג. אף לגניבה קטנה לא ימנע את עצמו, כן בעבודה לא יתעצל ולא ייעף ואף למצוה קלה יזהר כגדולה:

ובספר עשר אורות [מערכה א אות כ] איתא בשם הרב הקדוש המגיד ממעזריטש ז"ל ג' דברים צריך ללמוד מתינוק, א. שהוא תמיד שמה, ב. שאינו יושב בטל, ג. שבוכה על כל דבר שמבקש, ומגנב צריך ללמוד ז' דברים, א. עבודתו בלילה, ב. אם לא השיג מבוקשו בלילה אחת יגמור בלילה שניה, ג. אהבה של הגנבים זה לזה, ד. מוסר נפשו גם על עבור דבר קטן להשיגו, ה. כל עבודתו אינו נחשב בעיניו כי בבוקר מוכר מה ששווה הרבה בעד פחות שבמטבעות, ו. מקבל כל מיני עינויים והוא באחד שאינו יודע, ז. אומנותו יפה לו לא יחליפנו בשום דבר:

(פרדס יוסף) והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני (כב, כו)

(הגר"א)

לכלב תשליכון אותו (כב, ל)

צריך טעם למה כתיב תשליכון ולא תשליכו? וי"ל שבא לרמוז מ"ש בשילהי שבת "אורח ארעא למישידי אומצא לכלבא (דרך העולם להשליך הבשר לכלב) וה"מ בדברא אבל במתא לא, דאתי למסרך בתרי". (אבל זה נכון לעשות רק במדבר, ולא בעיר, כי הכלב יסרך אחריו) ותנן בב"ב כ"ה א' "מרחיקין את הנבילות מן העיר נ' אמה", ולזה כתיב תשליכון דהיינו שתשליכו לו את הנבלה ברחוק נ' אמה מן העיר דלא ליתי למסרך בתרי".

(טעמא דקרא)

מדבר שקר תרחק (כג, ז)

ובחז"ל, שישנם מקרים מסויימים שהותר לשנות, כגון מפני השלום או כדאיתא בגמ' (ב"מ כג, ב) שבג' דברים משקרים אף ת"ח. עוד דוגמא לדבר סיפר הגר"ח קנייבסקי: אבא זצ"ל סיפר לי שבזמן המלחמה למי שלא היה דרכו היה זה סכנת נפשות והיו יורים בו פעם אחת הלכו שני בחורים לאחד היה דרכו ולשני לא, ולפתע ראו חייל. אמר זה שהיה לו דרכו לחבירו שיעמוד ואילו הוא ירוץ. כשרץ החל הגוי לרדוף אחריו עד שתפסו וביקשו דרכו, והלה הראה שיש לו. כשנשאל מדוע רץ? השיב כי הוא חולה מעיים והרופא ציווהו לרוץ בכל יום כשעתיים. שאלו הגוי: הרי ראית שרודף אני אחריך ומדוע לא עצרת? והשיבו: חשבתי שגם אתה חולה מעיים...

(דרך שיחה)

ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת... ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו וגו' (כג, יב יג) יתכן עפ"י מה דאמרו רז"ל (שבת ק"ח, ב) "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלים לו", וזה שאמר: ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות כו' ובכ"ז אל תסמוך ע"ז להקל במצות התורה, רק בכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים ל"ת. וזה ע"ד צחות.

(משך חכמה)

ויאמרו כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע: (כד, ז). כאן לא כתיב יחידיו, ובפרשת יתרו כתיב ויענו כל העם יחידיו ויאמרו וגו', ועוד, ששם כתוב "נעשה" ולא כתיב "ונשמע", וביאורו, דאי אפשר לכל אחד מישראל לקיים כל התרי"ג מצוות כי יש הרבה השייכים רק לכהן וכדומה, אך יש שני דרכים א. שכל ישראל ערבים זה לזה וכשיש אחדות הוי כאילו כל אחד ואחד קיים כל מצוות של חבירו, ב. על ידי לימוד תורה דכל העוסק בעולה כאלו הקריב [מנחות ק"י.], "ונשמע" היינו לימוד תורה, וביתרו דלא כתיב ונשמע על כן כתיב "יחידיו" כי יחידיו יהיו יכולים לקיים כל התורה, וכאן כתיב "ונשמע" דהיינו לימוד תורה, לא כתיב יחידיו דעל ידי לימוד ממילא כל אחד יכול לקיים התורה.

(פרדס יוסף)

"כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעוזב לו עזוב תעזוב עימו" (כג, ה)

ההלכה היא שאם עומדות לפניו מצות פריקה ומצות טעינה, פריקה קודמת לטעינה. כי בפריקה מלבד העזרה לחבר יש גם את הענין של צער בעלי חיים. אבל אומרת הגמרא במסכת פסחים בפרק ערבי פסחים (דף קי"ג ע"ב), אם עומדים לפניו שני אנשים, אוהב לפרוק ושונא לטעון, ראובן הוא ידיד שלו והוא צריך עזרה בפריקה, ושמעון שהוא שונא שלו צריך עזרה בטעינה, מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו. הענין של "לכוף את יצרו" דוחה את הענין של "צער בעלי חיים", אפילו אם צער בעלי חיים דאורייתא.

אומרים שם תוספות: על איזה שונא מדובר פה, הרי יש איסור "לא תשנא את אחיך בלבבך"? אלא מדובר באחד שמצוה לשנאתו. הוא ראה בו דבר עבירה, סתם עבירה זה עריות, מצוה לשנאתו. שואלים תוספות: אם מצוה לשנאתו אז מה הענין "לכוף את יצרו"? אומרים תוספות: יש בכוחות הנפש "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". כשאתה שונא אותו בגלל שראית בו דבר עבירה זה שנאה מותרת, אבל

וע"כ אף שבמשפטי הגויים באמת הולכים לפי השכל, כנ"ל - אך בתורה כתוב: "לא תטה משפט אבינוך בריבו" - אפילו אביון במצות!! ולפיכך: אם הגר"ח צודק לפי כללי ההלכה - יזכה בדין, ואם לאו - לא!!

לא תטה משפט - אף לאחר פס"ד
דוגמא מאלפת לדבר נמצא במעשה שהיה עם הגאון ר' חיים לייב מטסאוויסק. ונתבונן נא, כי מלבד התפעלות הלב שיש במעשה שלפנינו - גם דקות והבנה עמוקה בפסוק יש בו, והחידוש יקר ונפלא, הבה נטה אוזן:

הגאון ר' חיים לייב מטסאוויסקר (כך היה נקרא בפי כל), היה מפורסם מאוד בזמנו בכוחו הגדול ב"הכרעת דין". בדרך כלל היו שני הצדדים יוצאים מרוצים מלפניו, כולם הרגישו שנעשה הצדק, וגם מי שהורשע בדין יצא בלי תרעומת.

שמו של ר' חיים לייב יצא לתהילה בכל האזור, עד שאפילו הגויים שבאותו מחוז העדיפו לא אחת להתדיין בפניו - ולא ללכת לבית המשפט שלהם, באשר ראו כל גויי הארץ כי שם ה' נקרא עליו.

פעם אחת נודמנו לפני ר' חיים לייב שני בעלי דינים שהיו הפכים ממש, מן הקצה אל הקצה... מחד גיסא - הגיע ראש הקהל דסטוויסק שהיה איש נכבד, וכנגדו - הרוקח של העיירה, שהיה משכיל מברלין אשר מימיו לא עלה עליו עול תורה או עול מצוות, והוא היה ה"מחלל שבת" היחיד בכל העיירה.

אבל הדין דין אמת הוא, והאמת במקרה זה היתה דוקא עם ה"מחלל שבת" - ולא עם ראש הקהל... ר' חיים פסק לטובת הרוקח, ותהום כל העיר, ופני ראש הקהל חפו.

אלא שכאן נפתח פרק נוסף בסכסוך הממוני שבין השניים, שכן "ראש הקהל" - נהיה ל"רשע הקהל", ולא הסכים לציית לדין... "מה זאת אומרת?" - טען, - "הייתכן שיזכה הרב את המחלל שבת הלזה כנגדי? לא יקום ולא יהיה!"

עכ"פ, ראש הקהל סירב לציית לדין, ולפיכך בא הרוקח שנית לפני ר' חיים לייב להוועץ עמו מה יעשה.

ר' חיים לייב יעץ לו לפנות לערכאות של נכרים, אולם לא כמשפטנו - משפטיהם, ושם הפכו את הקערה על פיה, זיכו את ראש הקהל - וחייבו את הרוקח...

הרוקח שב להוועץ בר' חיים לייב, והוא יעץ לו בלא היסוס לפנות לערכאה משפטית הגבוהה ביותר ברוסיה, אשר שכנה בפטרבורג הבירה, ולא זו בלבד, אלא שאף הודיע לרוקח שהוא בעצמו - ר' חיים לייב - יבוא להעיד ולטעון לטובתו בבית המשפט!!

אך דא עקא, הדברים התגלגלו באופן בלתי צפוי, וכאשר קיבל ר' חיים לייב את ההזמנה לעדות מבית המשפט - גילה שהתאריך המיועד הוא לא אחר מאשר יום חג השבועות - חג מתן תורה - בשעה עשר בבוקר!!

נקל לתאר איך נראה יום מתן תורה אצל ת"ח דוגמת ר' חיים לייב, ניתן אף להבין כמה קשה היה לעזוב את המשפחה ואת בני העיר ביום גדול זה, אבל כשם שגדולים הת"ח בלימודה של תורה - כך גדולים הם בקיומה, ובלא היסוס קם ר' חיים לייב ונסע לפטרבורג לחוג שם את חג מת"ת, בכדי שיוכל להעיד לטובת הרוקח בעיצומו של חג.

אף סדר יומו של הגר"ח לפטרבורג ומקום המצאו במשך החג - כמובן נקבעו בהתאם ל"מטרה המקודשת": להעיד לטובת הרוקח אשר כאמור היה המחלל שבת היחיד בסטוויסק!!

כאשר חזר הגר"ח לסטוויסק לאחר החג, לא היו יכולים בני העיר להתגבר על פליאתם, והם שאלוהו: מה ראה הרב על ככה? האמנם עד כדי כך צריך להתמסר בשביל "שיגף" שכזה?

ר' חיים לייב נעץ בהם את עיניו, וכה השיב ואמר: "הנה הפסוק אומר: לא תטה משפט אבינוך בריבו. ולכאורה, הלא כבר נאמר לעיל: לא תטה משפט, ומדוע הוכפל הציווי פעמיים? אלא מתרצים חז"ל במכילתא שפסוק זה מדבר באביון במצוות, שלא תאמר: הואיל ורשע הוא אטה את דינו, ת"ל לא תטה משפט אבינוך בריבו.

"והנה" - אומר ר' חיים לייב - "הרי זו אזהרה מפורשת שלא לשנות את הדין אפילו כי הוא מחמת רשעו של ה"אביון במצוות", ובדאי הדברים אומרים גם אם הוא אביון אמיתי ומהודר..."

"עתה שוו בעצמכם, ותארו לכם מה היה אילו הייתי פוסק ההפך, שהצדק עם ראש הקהל, והרוקח היה מסרב לקיים את הפסק, והייתי מורה לראש הקהל ללכת לערכאות וכו', כאותו המעשה שהיה כאן - רק בהיפוך, והייתי טורח לנסוע בחג לפטרבורג כמו שעשיתי עתה, כלום גם אז הייתם תמהים על מעשיו? - ודאי שלא!"

אז הוא שונא אותך, ואז "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" אתה מוסיף שנאה על השנאה, בגלל זה שהוא שונא אותך. התוספת הזאת, היא כבר שנאה בלי היתר, ו"לכוף את יצרו" על התוספת שנאה הזאת דוחה צער בעלי חיים.

דרך אגב, על דברי התוספות שהוא מוסיף שנאה על השנאה ועל זה צריך כפרה, נספר סיפור שהיה עם ר' ברוך זלדוביץ.

ר' ברוך זלדוביץ היה גביר עצום, גביר גדול במינסק שברוסיה, הוא היה תלמיד חכם גדול, יהודי צדיק, הוא הסבא של הסבתא שלי. אני עוד זוכר את הסבתא רבא שלי, הבת שלו. היא היתה מספרת על העשירות שהיה להם ועל העניות שהיתה אחר כך. ר' חיים בריסקער היה במינסק בשנים של מלחמת העולם הראשונה, ואז הוא היה סמוך על שולחנו, הוא היה קרוב אליו ונהיה קשר בין ר' חיים והבריסקער רוב ור' ברוך זלדוביץ. הבריסקער רוב היה מספר עליו הרבה סיפורים.

אחד הסיפורים שהבריסקער רוב סיפר עליו, פעם היה לו דין תורה עם מישהו על סכום עתק של אלפי רובל, הבית דין חייבו את הבעל דין שבועה, והוא נשבע. ר' ברוך זלדוביץ שידע שההוא נשבע לשקר, התפרץ עליו בבית דין: יהודי שעמד על הר סיני ושמע לא תשא, כל העולם הזדעזע מלהישבע לשקר, ככה מעיז להישבע לשקר?

אחרי כמה שבועות הוא בא ליהודי הזה בדמעות לבקש ממנו מחילה. אמר אותו יהודי לר' ברוך: מה אתה מבקש ממני מחילה, הרי אתה יודע את האמת שהשבועה היתה לשקר. אמר לו ר' ברוך זלדוביץ: אתה יודע למה באתי לבקש מחילה? היום הייתי עוד פעם בבית דין, באתי להעיד על מישהו, כנראה שזה היה שבועת עד אחד, והוא גם נשבע לשקר, וגם עליו צעקתי. אבל פתאום שמת לי לב שעליך צעקתי יותר.

ואכן מה שצעקתי עליך כמו שצעקתי עליו, זה בגלל שכאב לי הענין שיהודי נשבע לשקר, ועל זה אני לא בא לבקש מחילה. אבל את התוספת הזאת שצעקתי עליך בגלל שכאב לי העשירים אלף רובל, על זה אני מבקש מחילה, בגלל עשרים אלף רובל מותר להלבין פני חברו ברבים? על התוספת הזאת אני בא לבקש מחילה. וזה כמו שכתוב פה בתוספות, שעל התוספת שנאה מעבר למה שצריך לשנאתו על זה נאמר "לכוף את יצרו".

(הגר"א דיסקין)

מאוצרות המגידים

לא תטה משפט אבינוך בריבו (כ"ג, ו')

ובמכילתא (משפטים כ'): "רשע וכשר עומדין לפניך בדין, שלא תאמר: הואיל ורשע הוא - אטה עליו את הדין, תלמוד לומר: לא תטה משפט אבינוך בריבו, אביון הוא במצות".

וצ"ע, מה היתה הסלקא דעתה להטות דין הרשע? ולמשל אם בא ראובן הרשע, ואומר שמשעון הצדיק לא השיב לו את ההלוואה שהלוה לו, כלום יש סברא לומר שנטה את דינו של ראובן בגלל שהוא מחלל שבת או לובש כלאים? אם הצדק עמו - מדוע שנחייבנו?

וע"כ צ"ל, שאין מדובר כאן בדין שהוא מבורר ופשוט - אלא במקום ספק, ושם היתה ס"ד שבכלל שיקול הדעת נכניס גם את הנטיה להרשיע את זה שהוא רשע, ולומר שכנראה האמת היא עם הצדיק.

דהנה למשל יש דין ש"אחרי רבים להטות", ומדוע? מפני שהסברא נוטה יותר לילך אחר הרוב. וא"כ י"ל גם ברשע וצדיק כעין זה, שיש לנו להוסיף לשיקול הדעת את הסברא שמתמא הצדיק לא משקר, ועפ"ז נטה את הדין מתוך סברא שכלית.

ונתאר לעצמינו למשל, שאדם כשר וצדיק כמו הגר"ח מבריסק זצ"ל, שכל ימיו עמל ויגע על דקות קיום ההלכה, וגם בדיני ממונות היה מדקדק בתכלית - בא לדין תורה עם ראש המשכילים שבעיר בריסק... ר"ח אומר: הלויתי לך כסף ולא פרעתי, והמשכיל אומר: פרעתי.

ועתה נחשוב נא: הרי ידוע כמה שפל רוח היה הגר"ח זצ"ל, וכמה היה ביתו וממונו הפקר לכל דורש, ואיך כל החולים והמצורעים מצאו שם את מנוחתם. וגם נוסף ונעשה ק"ו, שאם על הבנת התורה מסר הוא את נפשו והשליך אחרי גיוו את כל העוה"ז - בודאי לא ישקר ויגנוב בשביל כמה פרוטות...

הנה מקום איתנו לומר שאין לך "רוב" גדול מזה... רוב צדדי זכות להגר"ח שכל מעשיו כשרים והגונים - ורוב צדדי חובה להמשכיל... אך האמת אינה כן, כי המשפט לאלקים הוא!!

כי מלבד הפסק והכרעת הדין - צריך גם להעמיד את הדת על תילה, ולהציל את הנעשק מיד עושקו, שכן זוהי העמדת האמת על מכונה לכבוד משפט התורה!! הרי הדין מחייב לדרוש את קיומו, כי בדרישת הצדיק יש שני חלקים: החלק הראשון - להוציא את הצדק לאור כראוי, והחלק השני - לדרוש את יישומו וביצועו הלכה למעשה!!

ומעתה, אם כך הייתי נוהג כאילו היה מוכרע הדין לטובת ראש הקהל, הרי שאם לא אנהג כך כעת כאשר הדין הוכרע להפך - הריני עובר על הלאו המפורש של לא תטה משפט אבינך בריבו!!

כי אם התייחסותי אל הדין לאחר שנפסק שונה מאחד לשני בגלל שהוא רשע - הרי זו הטיית תוצאת הדין, שהיא חלק בלתי נפרד מפסק הדין עצמו!! והרי זה כאלו פסקתי לטובת ראש הקהל והטייתי את הדין!! - כן סיים ר' חיים לייב את דבריו ואת חידושו הנובך.

הנה למדנו מכאן תורה ויראה גם יחד, רק שעתה נסיים מעין הפתיחה, ונאמר שלפ"י יתכן ליישב בדרך נוספת את אשר הקשינו בתחילה: היאך סלקא דעתך להטות את הדין בגלל רשעו של הרשע?

ומעתה י"ל, שהפסוק בא לחדש לנו שאף לאחר פסק הדין - אסור לנו להמנע מלסייע ביד הרשע אם זכה בדין, ממש כשם שהיינו מסייעים לחבירו הצדיק אילו זכה הוא!!

והיינו שבדרך הטבע יש חשש שלא נהיה חמים ובוטחים כ"כ למען הרשע, ולא נעזור לו להגן על זכותו, ולכך הוצרך הפסוק להזהירנו ע"ז, שלא נטה משפט הרשע אף לאחר הדין!!

כי אם ננהג כך - הרי זה כאילו נתנו יחס שונה לרשע בעצם הדין, ויש בכך גריעות מידת האמת ודרישתה!!

וע"כ גם אם במקרה אחר לא היינו מתרגשים כ"כ מסבלו של הרשע, ולא היינו רצים לעזור לו ולסייעו - אעפ"כ כאן, לאחר שיצא זכאי - נרוץ לעזור לו!! כי בכך אנו מעמידים משפט אמת לאמת!! והדברים שמחים ומאירים.

(לב שלום)

רבתי, צריך לדעת שהענין של אלמנה ויתום זה לא הפקר. "כל אלמנה ויתום לא תענון". נספר כמה סיפורים בענין הזה.

בזמן החפץ חיים, היה בראדין יהודי גביר שהיו לו דירות להשכרה, באחת הדירות היתה גרה אלמנה שבמשך כמה חודשים בחורף לא שילמה לו שכר דירה, הוא לחץ עליה, וכשהוא ראה שהיא לא משלמת, הוא חיכה לאיזה לילה חורפי שהיו רוחות עזות, ברד ושלג, ובאותו לילה הוא הוציא את הרהיטים שלה לרחוב, זרק אותה החוצה כמו כלב. אמר החפץ חיים: אני ידעתי שמה שכתוב בתורה זה לא הפקר, ויבוא יום שהוא יקבל את העונש שלו, אבל להקב"ה יש זמן. עשרים וחמש שנה היהודי הזה חי על מי מנוחות, לא פגעה בו מידת הדין. אבל אחרי עשרים וחמש שנה נשך אותו כלב שוטה עם כלבת. פעם לא היה חיסון נגד כלבת, ומי שנשך אותו כלב עם כלבת לאט לאט הוא היה מתחיל לאבד את הדעת, להסתובב ברחוב כמו כלב, לפעמים גם לחול על ארבע, רוק יורד לו מהפה, ומת מתוך יסורים מיתה משונה. אמר החפץ חיים: זה היה מידה כנגד מידה, הוא זרק אותה לרחוב, אותה ואת היתומים כמו כלב, והסוף שלו היה כמו כלב.

שמעתי מאבי מורי זכרונו לברכה סיפור נורא. בבני ברק היה אברך שעשה שמחה, אברך צעיר בן 40 בריא כמו שור, יומיים אחרי השמחה הוא קיבל התקף לב והלך לעולמו. זה היה טרגדיה שכולם דיברו עליה. אבי מורי סיפר לי מה הסיפור שעמד מאחורי זה. בישיבה שאבי ז"ל היה מלמד, היתה אישה אחראית על המטבח, היא היתה אישה אלמנה. ולפעמים היו מזמינים אצלה קייטרינג. האברך הזה הזמין אצלה קייטרינג לשמחה שלו, אחר כך התחיל ביניהם דין ודברים, סיכמנו כך ואמרנו כך ועשית כך. לפעמים קורה שיש דין ודברים. בתוך הדין ודברים הוא פלט משפט מאוד מאוד אומלל, הוא אמר לה: טוב, אני אוותר לך, אבל תדעי שאם לא היית אלמנה לא הייתי מוותר לך. למחרת היא סיפרה לאבא שלי, שכשהוא אמר לה את המשפט הזה היא הרגישה שהוא תוקע לה סכין בלב, חרב בלב. והיא אמרה: כל הלילה לא עצמתי עין, בבוקר הכרית שלי היתה ספוגה בדמעות. לא עברו עשרים וארבע שעות והיהודי הזה פגעה בו מידת הדין, הלך לעולמו.

סיפר לי ר' מיכל גוטפרב זכר צדיק לברכה, שהוא שמע מהבן של הבריסקער רוב, הגאון ר' רפאל סולובייצ'יק זצ"ל, שבמלחמה הנוראה ברחו משפחות שלמות לוינא, היו שם הפגזות של הגרמנים, והיו הרבה משפחות שכבר שיכלו חלק מהמשפחה, היו שם הרבה פליטים, כל יהודי שהיתה לו דירה היה מחלק את הדירה כל חדר למשפחה.

המשפחה של הבריסקער רוב הגיעו לאיזה דירה שהם קיבלו שם חדר והיה שם צפוף, היה שם בדירה כמה חדרים, וחדר אחד קטן נתנו לאיזה אישה אלמנה, היא היתה עם עצבים חלשים וכל פעם שהיו יוצאים לשירותים, למטבח, ליטול ידיים, היא היתה צועקת וצועקת שמפריעים לה לישון, ומפריעים לה, איך אומרים בעברית? היא עלתה לכולם על העצבים. ר' רפאל סולובייצ'יק היה אז נער בן שלוש עשרה, ארבע עשרה. הוא החליט שזה כבר לא עסק, היא התחילה לצעוק עליו, והוא התחיל להסביר לה בעדינות, תשמעי, פה זה מצב שונה, זה לא בית מלון, זה לא בית הבראה, נמצאים פה במלחמה, זה התנאים שיש, מה את רוצה?! ככה הוא ניסה להסביר לה. איך שהוא חזר לחדר שלו, הבריסקער רוב, די הייליגער בריסקער רוב, נתן צעקה מתוך כאב לב: רפאל, וואס איז דא? מה עשית? היא אלמנה!!! הוא צעק את ה'אלמנה' בכזה כאב, כאילו הוא צועק איך אתה הולך להתעסק עם פצצת אטום. אמר ר' רפאל: שמלשמוע את המילה הזאת שהיא 'אלמנה' עם הכאב של הבריסקער רוב, הוא הרגיש בחוש איך שהבריסקער רוב מרגיש שלהתעסק עם אלמנה זה גיהנום פתוחה תחתיו. ומאז ועד סוף ימיו היה לו אימה ופחד מלהתעסק עם אלמנות, הוא היה בעל צדקה גדול, וכל פעם שהוא התעסק עם אלמנות ויתומים, אימה ופחד.

הזכרנו פעם דבר יקר, כתוב בפרשת ויצא (בראשית ל, א-ב) "ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלוקים אנוכי אשר מנע ממך פרי בטן", אומרים חז"ל, כולם מכירים את המדרש הזה כי המסילת ישרים מביא אותו: אמר הקב"ה ליעקב: וכי כך עונים את המועקות, חייך בניך עומדים לפני בנה. כל העסק והצער הגדול שהיה לשבטים "ויאמר להם יוסף מרגלים אתם", זה היה עונש על זה, עונש על "וכי כך עונים את המועקות". כתוב פה יסוד נורא, רבותי. הקב"ה לא הוכיח את יעקב שהוא לא אמר תשובה אמיתית. כשאישה באה לבכות לצדיק ואומרת לו הבה לי בנים ואם אין מתה אנוכי, התשובה הנכונה היא התחת אלוקים אנוכי, מה את רוצה ממני? תתפללי להקב"ה. התשובה היא נכונה, אבל הטענה של הקב"ה על יעקב היתה "וכי כך עונים את המועקות", אפילו אם התשובה היא נכונה אבל למועקות יש תשובה אחרת. אלמנות, יתומים, אישה עקרה. למועקות יש שפה אחרת. גם דברים שצריך להגיד ונגיד לאנשים רגילים, ליהודי שבור יש שפה אחרת, שמה זה משחק באש.

שמעתי פעם על מורה בבית ספר, שכל תחילת שנה כשהיא היתה מקבלת כיתה חדשה, היא ביקשה מהמורה של השנה הקודמת שלא תגיד לה על שום תלמידה שום דבר, אצלי כולם אהובים, כולם ברורים, שלא יהיה לי דעה קדומה על אף אחת יותר מהשניה, חוץ מדבר אחד שהיא חייבת לדעת, מי מהן יתומות. כי עם יתום מדברים אחרת, "וכי כך עונים את המועקות".

היה מעשה בישיבה, שהיתה אישה אלמנה שכל ערב שבת היתה באה לנקות את הבית מדרש, לעשות ספונג'ה לכבוד שבת. לא היה לה איפה להשאיר את הילדים והיא היתה מביאה את הילדים איתה. היה בחור אחד שהרגיש שמפריע לשיטיגען שלו שילדים מסתובבים בבית מדרש, אז הוא נתן לה מוסר, למה את מביאה את הילדים? למה את לא משאירה אותם בבית? זה ביטול תורה. היא מפריעה לו ללמוד. היא אמרה לו: אתה עוד צעיר, אתה לא יודע מה זה גידול בנים, שאתה לא תתנסה בזה. פליטת פה של אלמנה.

הבחור הזה אחר כך התחתן, שנים שנים הוא חיכה ולא היו לו ילדים. בסוף הוא פשפש במעשיו אם הוא פגע במישהו, ואז הוא נזכר שהוא פגע באלמנה הזאת במה שהוא אמר לה, והיא אמרה לו אתה לא יודע מה זה ילדים, הלואי שלא תתנסה בזה. הוא התחיל לחקור, לחקור, עד שהוא שמע שהיא נמצאת באיזה מושב זקנים, הוא הגיע אליה וביקש ממנה מחילה, היא מחלה לו, ותוך תשעה חודשים הוא נפקד.

זה מצד אחד החומר של לצער אלמנה ויתומים. ומצד שני כמה גדולה מעלתו של מי שזוכה ל"לב אלמנה ארנין", לשמח אלמנה ויתום. ידוע שהגאון ר' חיים קרייזוירט זצ"ל היה בעל צדקה גדול, חוץ ממה שהיה גאון גדול, הוא היה בעל צדקה גדול, כל שנה הוא היה מגייס מיליוני דולרים ומגיע פה לארץ לחלק. הוא היה חולה במחלה והרופאים התייאשו ממנו. הוא היה מאוד מקורב לסטייפלער זצ"ל, אמר לו הסטייפלער: אם אתה במצב שהרופאים התיאשו, כדי לקבל רחמים

מסכת חייו הקצרים של הבה"ח א.ש. מטובי הלומדים באחת הישיבות הנודעות, יכולה ללמד אותנו לקח רב משמעות, אף שסופו היה מר כשנקטף באיבו לגינתו של הישוב ממעל, בהותירו אחריו משפחה אבלה ודוויה. נדמה הוא, כי ניתן ואף ראוי ללמוד ממנו לקח, מהי מעלת הראיה וההתבוננות במעלותיו של הזולת בכלל, ובפרט מהו כוחו של עידוד.

היה זה לפני זמן לא רב, אחר שהבחור א. חש בכאבים עזים בצווארו, הבדיקות השונות לא העלו דבר, ולבסוף נתבקש לערוך סדרת בדיקות מקיפות יותר.

משהגיעו תוצאות הבדיקות, הם הוכיחו את הנורא מכל, ובגופו של א. נתגלתה המחלה הקשה והאינדיקטור. וחיש מהר הוא אושפז כדי לקבל טיפול כימותרפי בניסיון למגר את המחלה. הוריו שאך לפני שנים מועטות ליווהו בהתרגשות על מזוודותיו לעבר הישיבה הגדולה המעולה, כשדמעת גיל בצבצה בזוית עיניהם, קבלו עתה בחטף את הבשורה הקשה, והתפללו וקיוו כי בנם ייצא מכך בעזה"ת.

כעבור זמן לא רב, הודיעו הרופאים בצער להורי הנער כי גופו החלוש לא יוכל לשרוד עוד זמן רב את הטיפולים הקשים והמרים, ואפסו סיכוייו למול אימת המחלה, וכי ימי ספורים.

הנער, הבין אף הוא את רוע מצבו, ובגדלות נפש החל לשוחח עם הסובבים אותו על היום שאחרי... היאך מתכוננים אליו בבא היום... באחד מאותם רגעים פנה הנער לאביו שהיה עמו לבדו בחדר, וביקשו לשוחח עמו ולבקש ממנו דבר מה...

האב, נבוך מעט, התקרב לבנו, חיבקו בחום, ושאל לבקשתו... א. החל לשוחח עם אביו על היום שאחרי... 'נדמה לי' החל לומר, 'כי מתקרב אני ליום המוות... לבטח תיערך לי הלוויה הגדולה, אך הנני מבקש בכל לשון של בקשה, כי בהלווייתי לא יספידני איש מלבד ה'מגיד שיעור' של הישיבה הקטנה בה למדתי בשיעור ב'; לו חייב אני את מרבית ההתפתחות הרוחנית שלי...'

האב ששמע את הדברים, חש כי חבטה עזה הולמת בראשו. הוא החל להסות את דברי בנו, באומרו כי כולם מתפללים כל העת שיצא מכך בריא ושלם, ובעזה"י כך יהיה....

הנער לא ניסה להתווכח, די היה להוריו בסבל שעברו עד היום, ומדוע יכביד על ליבם יתרה על העובר עליהם בעטיו, אך הוא חזר שוב על בקשתו, כי לו תיערך לו לווייה, בקשתו היחידה היא שרק אותו מגיד שיעור שהביא לצמיחתו הרוחנית, הוא אשר יישא עליו דברי הספד... האב נפנה לאחוריו, את דמעותיו שנגרו מבלי עצר, ניגב מבלי שבנו יבחין בהם. בסתר ליבו לא הבין למה מתכוון בנו, והיאך אותו מגיד שיעור שלא היה זכור לו במיוחד - הביא לצמיחתו... אבל הוא הפנים את בקשתו היחידה של בנו.

כעבר ימים מספר כוחותיו של הנער לא עמדו לו, ובקושי יכול היה א. להוציא מילה מפיו. משראה את עיני הסובבים מלאי העצב, פנה עליהם ואמר בשארית כוחותיו: 'אל לכם לדאוג, עובר אני בשמחה לעולם שכולו טוב, וה' הגדול ירפא שברונכם, רק אל תשכחו לקיים משאלתי היחידה שרק אחד יספידני בהלווייה...'

יותר לא יכל להוסיף, וכעבור זמן קצר עצם את עיניו - לנצח, ואז נלקח לבית עולמו, כשמסביבו קוראים בני משפחתו בלהט קריאת שמע ווידי...'

כעבור זמן מה, בטרם החל מסע ההלוויה, הודיע האב כי עליו לקיים את בקשת בנו, ומצוה לקיים דברי המת, וכי בנו ביקש שרק אחד יהיה זה שיספיד אותו...

אחד הרבנים נתבקש להתקשר לאותו מגיד שיעור ולבקשו לקיים את בקשתו של א. ולהספידו. בתחילה חש אותו מגיד שיעור בסחרחורת שאימה להפילו. הוא זכר היטב את תלמידו אהובו, את קשייו, נסיונותיו, ולבסוף את הצלחתו הגדולה, ולא ידע ולו לרגע על דבר מחלתו הקשה, ובוודאי לא על סילוקו לשמי רום בעודו באיבו...

רק לאחר כמה דקות כשעיכל את הבשורה המרה והבקשה, הודיע נחרצות כי איננו יכול להספידו, ובודאי שלא לבד כשמנגד גלריה מכובדת של גדולים וחכמים נוכחת במקום. תחילה ניסה אותו מגיד שיעור לברר שמא התרחשה כאן טעות, שהרי לא זכר דבר מיוחד שאירע עמו ועם א. ולא הבין כיצד נקלע דווקא הוא לסיטואציה זו. התשובה לשאלתו זו לא איחרה לבא; עוד בטרם צאת מסע הלווייה משהגיע אותו המגיד שיעור לבית תלמידו לשעבר, ניגש אליו אבי הנער ובידו פתק מקופל ומקומט, הוא תחב זאת בידי, ובקול חנוק מדמעות הוסיף ואמר: 'כשיבשני בני שאתם לבדכם תספידו אותו

צריך לעשות משהו מחוץ לטבע, משהו מיוחד. הוא קיבל על עצמו להקדיש את כל החיים שלו לאלמנות ויתומים.

סיפר לי ר' אברהם לנדמן זכרונו לברכה, שגם הוא עצמו היה בעל חסד גדול: הייתי הנהג שלו פה בארץ, היו אלמנות שר' חיים קרייזוירט היה בא אליהם הביתה, והיו אלמנות שהוא לא היה יכול לבוא אז הוא היה מזמין אותם אליו. וההנהגה שלו היתה, כשהוא הזמין אלמנה אליו, הוא היה מבקש ממנה שתיקח מונית הלך ושוב, וחוף מהעשרת אלפים, חמש עשרה אלף, עשרים אלף דולר שנתן לה, הוא שילם לה במיוחד על המונית. הוא אמר לה: אני הייתי צריך לבוא אליך, ועשית לי טובה ואת באת, לא מספיק שטרחת, לפחות שהמונית תהיה על חשבוני.

וכשהוא היה בא אל האלמנה, הוא היה טורח בזה מאד, פעם היה צריך לעלות ארבע קומות לאלמנה, ר' חיים קרייזוירט כבר היה מעל גיל שמונים. מספר ר' אברהם: אמרתי לר' חיים, שהראש ישיבה יחכה, הרב יחכה למטה ואני יעלה. אמר לי ר' חיים: אתה רוצה לגנוב לי את המצוה? אולי אתה רוצה גם להניח תפילין במקומי?

ר' חיים קרייזוירט עלה, הבית היה נראה כמו חורבה, לא מסויד, הקירות מקולפים, הכל מוזנח. היתה שם אלמנה עם ילד יתום, העיניים גם שלה וגם של הילד היו כבויotes. ר' חיים קרייזוירט נכנס והתחיל להחיות את הבית. הוא שאל אותה: אפשר אולי לטעום משהו, היא הגישה לו עוגה, כוס קפה. הוא טעם קצת ושאל אותה: רבעצ'ן, העוגה הזאת קנויה או עשויה? האלמנה הזאת עם שמינית שבשמינית שבגאווה אומרת: אני רק אופה לבד, למה הרב שואל? אמר לה ר' חיים: תאמיני לי, בחיים לא אכלתי כזאת עוגה, אני חייב עכשיו לקחת רצפט, מרשם על העוגה, אני אגיד לרבעצ'ן שלי שתעשה רק כאלה עוגות.

מי זה היה ר' חיים קרייזוירט אתם יודעים? ר' חיים קרייזוירט ידע את כל התורה כולה, כשהוא היה בחור הוא ידע ש"ס בבלי וירושלמי על הלשון. בתור בחור בפולין הוא היה אומר דרשות, סיפר לי יהודי: שכשהוא אמר דרשה הבתי כנסת, החלונות בחוף, היו מפוצצים באנשים שבאו לשמוע את השיעורים, את הדרשות שלו. הוא היה גאון עולם.

פעם הוא היה בחופה והוא קיבל ברכה והוא ביקש סידור. הראש ישיבה ר' בערל פוברסקי שאל אותו: ר' חיים, עליך לא הייתי מאמין, אתה לא יודע בעל פה, הרי השבע ברכות זה גמרא מפורשת בכתובות ואתה יודע בבלי וירושלמי בעל פה, מה אתה צריך סידור? אמר לו ר' חיים: את הסידור אני צריך כדי שאני לא ימשיך שני דפים קדימה...

על כל פנים, סיפר ר' אברהם לנדמן: זה היה מחזה נורא, ר' חיים הוציא פנקס עט ונייר והתחיל לכתוב, ארבע כוסות קמח, כוס סוכר, אבקת אפיה וביצים ולהקציף את זה קודם, כל הוא ישב וכתב כמו תלמיד שמקבל מרבו. ועוד פעם הוא אמר: אה, כזאת עוגה בחיים לא טעמתי, כזאת עוגה. התחילו לראות איך יש שמחת חיים בבית. אחר כך הוא לקח את הילד היתום, הושיב אותו על הברכיים, ואמר לו: יינגלע, מה אתה לומד?

והוא התחיל לשאול אותו שאלות שאפילו הקיר יכול לענות עליהם. ואז הוא אומר לאמא: אוי, הבן שלך עוד יצא ר' עקיבא איגר, איך שהוא יודע, איך שהוא עונה. תוך חצי שעה הבית הזה נהפך מאפילה לאור גדול, "לב אלמנה ארנין". כמה התורה החמירה בענין הזה.

(הגר"א דיסקין)

"והגישו אדניו... אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם" (כא, ו). פירש רשב"ם: "לעין כל רוצע אזנו לסימן עבדות".

"אמר רבן יוחנן בן זכאי: און ששמעה על הר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים' (ויקרא כה) והלך וקנה אדון לעצמו - תרצע... מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית? אמר הקב"ה: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי 'כי לי בני ישראל עבדים'... ירצע לפניהם" (רש"י שם).

"אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס" (כו, א).
"כיצד מאיימין את העדים? על עדי נפשות - היו מכניסין אותן ומאיימין עליהם... לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לז ע"א במשנה). פירש"י: "חשוב אני כעולם מלא, לא אטרד את עצמי מן העולם בעבירה אחת, וימשוך ממנה".

בהלווייתו, הוא אף ביקש שאקח מארנקו בכיס הפנימי פתק מקומט זה, ולא אפתחהו, אלא אביא אותו אליכם, כשהוא אומר - כי את כל חייו הרוחניים חייב הוא לכם ולפתק המקומט החבוי בארנקו... הנה לכם הפתק, ועשו בו כטוב בעיניכם.

בתחילה לא הבין המגיד שיעור במה המדובר, אך משפתח את הפתק וקרא את תוכנו, עלה חיוך בקצה פיו. הוא נזכר בערגה באותו מעשה, שאירע שנים מספר קודם לכן. ומעשה שהיה כך היה:

היה זה באחד השנים, ובשיעורו צצה בעיה חברתית קשה; בני השיעור לא הסתדרו ביניהם, ואווירה מתוחה שררה בין כולם. עובדה זו אף השפיעה על רמתם הלימודית, והשקידה שאופפת בדרך כלל בחורי חמד בני גילם, נעדרה מהם.

לאחר לבטים רבים, החליט המגיד שיעור לקום ולעשות מעשה. הוא הכין בביתו פתקים רבים, כשבכל פתק רשומים שמותיהם של כל בני השיעור ולצידו שורה ריקה. הוא פנה לבני השיעור ודיבר עמם בהרחבה אודות העניין שלכל בחור ובחור ישנם מעלות רבות, חלקם חבויות, חלקם לא מגיעות לידי מיצוי מלא, וחלקם פשוט לא מבחינם בהם. אבקשכם, כל אחד בגפו, בהיותו מכונס עם עצמו, לחשוב על מעלותיו של חבריו, וכל אחד ירשום לצד שם כל בחור מבני השיעור שתי מעלות מיוחדות שהוא רואה דווקא בו.

כעבור ימים מספר מילאו הבחורים בצנעא אחר בקשת רבם, והשיבו לא את הפתקים מלאים במעלותיהם של הבחורים כולם. המגיד שיעור ישב והכין לכל בחור את שלל המעלות שנכתבו אודותיו על ידי חבריו לספסל הלימודים. הוא נתן לכל בחור פתק ובו רשימת מעלות באומרו: 'דע לך! אם אחרים חושבים שאלו הן מעלותיך, ודאי שהן קיימות בך, אם תדע לנצלם כראוי, אתה עתיד לצמוח ולהיות לגדול בישראל!'

והנה זה פלא, כעבור זמן קצר האווירה בשיעור השתנתה לטובה מן הקצה אל הקצה, מלבד האווירה החברתית שנסקה רבות, אף רמתם הלימודית השתפרה לבלי הכר, וניכר היה שרוב הבחורים נטלו על עצמם משימה זו ברצינות הראויה, והחלו לשקוד על התורה במיצוי מעלותיהם הרבות שנגלו להם על ידי חבריהם.

המגיד שיעור לא ייחס עניין זה למעשיו. הוא הבין כי בשל שיפור האווירה בין הבחורים ניכר השיפור אף בלימודם, ורק עתה כשפתח את הפתק של אותו בחור, ובו מפורטים כל מעלותיו, אותם רשמו חבריו לספסל הישיבה בהיותו עלם צעיר, הבין כי פתק זה, מלבד המחמאה שבו, הוא היווה כיוון ודרך חיים לרבים מבני תלמידיו. מכאן הייתה גם הדרך קצרה להכנת הספד מרגש, הספד שריגש את כל השומעים בדבר מעלותיו המיוחדות של אותו בחור שנקטף בעודו באיבו.

האמת כולה נתגלתה רק כעבור מספר ימים. עם הגיעו של המגיד שיעור לבית המשפחה לנחמם על הלך בנם מחמדם בחטף, שם הוא פגש בנערים נוספים מבין תלמידיו באותו שיעור, וכולם הוציאו את אותו פתק חבוי, והראו לו באומרום כי לפתק זה חלק ניכר ומכריע בהתקדמותם כל השנים.

רק אז קלט המגיד שיעור את המסר המיוחד, שבמעשה פשוט שנועד לשנות אוירה שלילית ששררה בשיעור בלבד, הוא הצליח להביאם לתוצאות מרחיקות בכל תחום מתחומי החיים, וזאת ע"י נתינת מבט אמיתי על מעלותיהם והיכולות שלהם להפעיל בסולם העליה, דבר שהגביר בהם את הרצון, המוטיבציה והשאיפה לגדול ולצמוח ולנצל את המעלות עד תום עד שנהיו רבים מהם מטובי בני הישיבות בעולם התורה כולו!!!

ויפה פירש בעל "מנחת שבת" בשם הרמב"ם את מאמר המשנה ב"אבות" (ולפי גירסתו): "מאד מאד הוי זהיר להיות שפל רוח" (פ"ד מ"ד):

"חלילה לו לאדם להיות תמיד שפל רוח שהוא ההפך ממידת הגאווה, כי השפל רוח אין לו שום שאיפה בחיים...! כי מי שלא יתבונן בחשיבות האדם ובמעלתו - אי אפשר שיהיו מעשיו מתוקנים, כי כאשר לא יקר כבוד בעיניו, ישפיל עצמו עד לעפר להיות כבהמה וחייתו יער. ואדרבה, נאה ויאה לו גבהות הלב מבחינת יקר ערך עצמו, וכמו שמצינו במלך יהושפט 'זיגבה לבו בדרכי ה'".

הלצה מפוכחת של הגאון מטשעבין
אחד הביטויים המופלאים לכוחה של ה"גדלות" וה"נכבדות" ולתוצאות שהיא מחוללת, שמע הרה"ג רבי י. פרידמן מפי בן ביתו של הגאון מטשעבין. סיפור המעשה נשמע כהלצה אלמלא התוצאות שהביא עמו.

תלמיד של הגאון החמיץ רוחנית, וביקש להתגייס לצבא. היה יותר מחמש שהצבא יהרוס כליל את יהדותו. הגאון מטשעבין נשא באחריות, אבל הבין שדברי מוסר יזיקו יותר משיועילו. לבסוף לאחר מחשבה רבה, זימן אותו אליו ואמר לו בזה הלשון:

"הקשב נא אברמלה בני! הקשב היטב! אין אתה סתם כך אברמלה... כמה אברמל'ך איכא בשוקא... נכד אתה לבית המלוכה של זידטשוב... נכד מלוכה - משמע נסיך, זוהי זכות וגם חובה... "בזידטשוב ישנה הקפדה. בשחרית של ימי שישי נהגו אצל רבי הירש, שר בית הזוהר, לא לומר תחנון... עליך, כנסיך לבית המלוכה, לשמור בגאווה על המסורת המלכותית..."

הבחור התרגש מאד מייעודו המלכותי, וקיבל על עצמו על אתר באלה ובשבועה. לאחר שבוע של הפקרות רוחנית כללית - הגיע הרגע המלכותי. בהגיע יום שישי נזכר בייעודו המלכותי, והחליט כי יעבור עליו מה! הוא, תחנון לא יאמר!

אלא שעל אתר, חש בגיחוך... כיון שאינו מתפלל כלל - אין כאן ביטול תחנון... הוא נאלץ איפוא להתפלל בימי שישי כדי להקפיד לא לומר לאחר מכן אלא שתוך כדי כך חש בעליבות נוספת... והרי כל השבוע אינו אומר תחנון, ובמה איפוא תתבטא הנסיכות... והוא אילץ איפוא את עצמו להתפלל כל השבוע, כדי לומר אחר התפילה תחנון (והרי אין טעם לומר תחנון מיד אחר רכיסת הנעלים...) כדי להבליט את נסיכות אי האמירה של ימי שישי... "כל השבוע", הוא מספר היום, "לחמתי למען מנין, השכמתי קום... התבזיתי... התפללתי בדבקות... כדי שאי אמירת התחנון בימי שישי תקבל צורה מלכותית... ומי שלוחם כל השבוע על תפילה במניין - יהפוך עצמו ללעג וקלס אם יחלל שבת ויזלזל באיסורי תורה...".

החיל, כיום אברך נכבד, ממרביצי התורה במקדש מלך, צוחק עד עצם היום הזה צחוק מאושר, כשהוא נזכר בהלצה המפוכחת של הגאון מטשעבין: "הייתי רחוק מלהיות חלמאי... אבל הגאון השכיל להוביל אותי בהומור הדק והאופייני שלו, אל הרובד העמוק ביותר בנפש ה'חיה' שלי: ה"נכבדות" העצמית.

אזנו של העבד הבוחר בכך: "והגישו אדניו... אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם" (כא, ו).

מה בין רציעה למזוזה?

אלא שאנו תמהים, מדוע כה שלילי יחס התורה למי שמרצונו בוחר במצב של עבדות? מה פשעו ומה חטאו של מי שהעדיף את העבדות, שכאמור הינה כקניין אדון, על פני עצמאות רצופת בעיות? ומה משמעות הרציעה ליד הדלת והמזוזה, שבה מתנה התורה את האפשרות להישאר במצב זה של עבדות?

לדעת הרשב"ם (שם) רציעת האזן היא סמל לעבדות. מי שאינו מצויד בגדלות פנימית (בבחינת יוגבה לבו בדרכי ה') כיאה למעמדו של העם הנבחר, עם סגולה, ושחירותו אינה יקרה בעיניו ומוכן להמשיך במעמדו כעבד - ראוי שישפילוהו ויבליטו את עבדותו. רציעה זו אמורה להיות ביטוי חיצוני למהותו הפנימית של האדם, שהעדיף תנאים כלכליים על פני חירות. כי במצב של עבדות יש בו כפיה מסוימת. שאם ירצה העבד לחזור בו באמצע הזמן ולהיות בן חורין לא יוכל, ומכך אין רוח התורה נוחה.

ובדבר העובדה שצריכה הרציעה להתבצע דווקא באזן וליד הדלת והמזוזה, רש"י מצטט את דברי "המכילתא" הגורסת:

"אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוןן ששמעה על הר סיני "כי לי בני ישראל עבדים", והלך וקנה אדון לעצמו - תירצע... רבי שמשון היה דורש מקרא זה כמין חומר: מה נשתנו דלת ומזוזה מכל הכלים שבבית? אמר הקב"ה: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים, כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי: "כי לי בני ישראל עבדים" - ולא "עבדים לעבדים", והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם."

מסביר נפלא בעל "מראש צורים": הדלת והמזוזה היו הסימנים המובהקים של היציאה ממצרים. הדם שניתן עליהם לביל הסדר הראשון שנערך על אדמת מצרים, בישר את היציאה הקרובה משעבוד מצרים לחירות עולם. והנה מעשהו של עבד זה מהווה כעין התעלמות מהמשמעות של יציאת מצרים.

אמנם אותו עבד מנמק את סירובו להשתחרר מעבדותו בנימוק ש"אהבתי את אדוני ואת אשתי (הכנענית) ואת בני (העבדים)", אבל אם זהו הנימוק, אין לך עבדות שפלה מזו. אם המשפחה הכנענית מוצאת מקום בתודעתו - בולטים בו הסממנים המכוערים של העבדות הפנימית. כל בן חורין יודע לייקר את חירותו, ולמרות שזו אינה מרשה לו לבוסס בבז, הוא לא יוותר עליה בשום פנים. אם נטיות נפש מגושמות כל כך מהוות גורם של ממש אצל יהודי, בליבו פנימה הוא כבר עבד נרצע לתאוותיו, ורציעת האזן אינה אלא מעשה חיצוני, המבליט את המתרחש במעמקי נפשו.

עפ"י עקרון זה נוכל להבין מדוע מיד לאחר מתן תורה, הפרשה הראשונה שנאמרה לעם ישראל היא פרשת "משפטים", וזו פותחת בדיני העבד והאמה העבריים. מסביר "הבית ישראל" שסיבת הדבר שהצביע על עיקרון המחויבות להיות משועבדים כליל לעבודתו של מקום. ביציאת מצרים נקבע הכלל הגדול (ויקרא כה, נה) "כי לי בני ישראל עבדים", ואל לו לאדם מישאל להמיר עבדות רצויה זו, בהשתעבדות לבשר ודם או לקניינים חומריים כלשהם - "עבדי הם - ולא עבדים לעבדים" (רש"י שמות כא, ו).

תעוזה יהודית

בימי השואה הנוראה, בה עלה הכורת על עמנו, ניסו אותם חיות - אשר השחיתו דמות אנוש, להשמיד להרוג ולאבד את היהודי - בגופו ויותר מכך את נפשו הרוממה. באותם ימים, התפזרו להם סיפורי המופת העצומים אשר הם לקח לכל הבאים אחריהם. סיפורי גבורה של אלו אשר רוחם גברה על אותו דרקון רצחני ושפל, ובזכותם הוקם הדור הבא. דור, אשר יש בו הרצון האמיתי להמשיך ולעלות בהר ה', תוך דבקות במשימה.

ומעשה ביהודי חסיד אמיתי, ר' לייבל קוטנר, חסיד מכבשונה של פולין החסידי, אשר היה באחד הצרפתים במחנה העבודה, בו עבדו תחת צו הנוגשים על ייצור של ציוד וכלי תחמושת.

שתיים עשרה שעות של משמרת, עדיין לא הגיעו לקיצן. והנה, שבתה המכונה! ודממה השתררה במקום.

הנאצי הממונה ימ"ש, מיד שת ליבו לתקלה. הוא התכעס מאוד. התבונן בכל העובדים, תר בעיניו אחר קרבן צפוי. אחר התקרב אל ר' לייבל ובקול נחרץ דרש ממנו לתקן מכונה זו.

היהודי החסיד אשר לא ידע מאום בהלכות מכונות, הביע תדהמתו: איך יידע לתקן מכונה עדינה זו על חלקיה??

ואתו רשע, באכזריות ידועה לשימצה, אמר: "די ביסט א יודע? (אתה יהודי?) קאנסט טו!" (אתה יודע ויכול!).

כל אותו לילה עמד ר' לייבל וחיבר ותיקן וניסה והלחים, ושב ופירק ובינתיים הצטנפו כולם בפחד ניכר. עד שלבסוף נשמע מחדש קול שקשוק המכונה. כשנכנס אותו קלגס והתבונן במכונה הפועלת, אפילו הוא לא האמין. הרי לדרוש מן היהודים את מה שאי אפשר - דרשו. אבל שהם באמת יצליחו לעשות זאת? זיהה ר' לייבל את מבט ההפתעה בעיניו התקרב בנחישות ודרש תשלום. כולם עצרו נשימתם. איך הוא מעז?!

והנאצי, כל כך מופתע מהתעוזה הבלתי צפויה, רק שאל בתנועת יד סיבובית: מה? דרש ר' לייבל סיגריטות! איך יגיב אותו רשע? נבהלו כולם. ובמוכנות של מי שפשוט לא ציפה למה שקורה, הכניס הנאצי ידו לכיסו והוציא את ה"תשלום" הנדרש.

אך יצא אותו אכזר מן הצריף, הסב ר' לייבל את פניו כלפי כל החולקים עמו משמרת העבודה הארוכה הזו, ואמר להם כשהוא מנופף בסיגריטות: די ביסט א יודע? קאנסט טו!

כשברצונו לרמוז: יהודים אנו, ויכולים אנו להם! אסור להשחית קומה. עלינו לשמור על שלהבתנו הבווערת! גם במקום בו בווער כבשן הפשע!

(בנועם שיח)

וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים (כא, ז)

הרעיון המוסרי הנפלא אשר חבוי בפסוק זה מהווה עבורנו מורה דרך לתפקידנו בעולם בתקופה זו, בה רב החושך על האור, ומתי מעט בלבד מבין כל באי עולם, דבקים בבוראם:

"וכי ימכר איש את בתו" - הקב"ה נתן לישראל את בתו, הלא היא התורה הקדושה, אולם למרות נתינה זו הוא עדין מתקשה להפרד ממנה כפי שאומר המדרש (שמות רבה לג, א) "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו" - משל למה הדבר דומה?

"למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה, בקש לילך לו לארצו ולטול לאשתו. אמר לו: בתי שנתתי לך - יחידתי היא... לפרוש ממנה - איני יכול, לומר לך 'אל תטלה' - איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא, זו טובה עשה לי - שכל מקום שאתה הולך, קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי."

כך הקב"ה אומר להם, לישראל: נתתי לכם את בתי היחידה, את התורה הקדושה, אך איני יכול לפרוש ממנה, עשו לי, אפוא, קיטון קטן, כדי שאוכל לדור אתכם - "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

אבל לא כל ישראל מצליחים להבין עד כמה המתנה שבידם מיוחדת היא. הם מניחים אותה בארון קודש ומוציאים אותה רק לקראת התורה, משל היו אומרים לה: צאי, אמרי מה שיש לך לומר - ולכי חזרה למקומך...

לפיכך, בא הקב"ה ומצוה: "לא תצא כצאת העבדים" - אנה מכם, נהגו בה מנהג של כבוד, ולא כעבד בזוי!

התנהגות מכובדת כלפי התורה הקדושה אינה מתבטאת רק בסממנים חיצוניים, כי אם בחשיבות שאותה מעניק האדם לדבריה של התורה, ובאופן שבו הוא מקבל את דבריה, גם אם הדבר כוץ מצדו במאמצים מרובים.

כדוגמת אותן שתי אחיות אשר נולדו בבית אחד - אך מזלן שונה היה. לאחת היה בעל עשיר שהצליח מאד בעסקיו, וחי חיי עושר ורוחה, כשהוא דואג להלביש את אשתו במיטב הבגדים ולקשטה בתכשיטים יקרי ערך - אך מתייחס אליה בזלזול רב, מבלי לשמוע ולהאזין לעצותיה.

ואלו לשניה היה בעל שלא הצליח לפרנס את בני הבית, ודחוקה היתה עד מאד, אך לעומת זאת היה נותן כבוד רב לרעיתו, שומע בתשומת לב את דבריה, ומתיעץ אתה מתוך הערכת אמת לשקול דעתה.

באחד הימים הגיעה האחות העניה לבקר את אחותה העשירה. "הוי אחותי", נצצו עיניה, "כמה טוב לך! בית מפואר יש לך! טבעות יקרות את עונדת על אצבעותיך! את לבושה היטב! ו...".

"אל תקנאי ביי", קטעה אותה אחותה, "אמנם הכל נוצץ, אך אני - איני שווה מאומה. איש אינו מקשיב לי, בעלי אינו מתייעץ אתי, אין מקום להשוות בין החיים העלובים שלי, לחייך שלך!".

הנה כי כן, יכול האדם להניח את ספר התורה בארון קודש מחופה ביהלומים - ובכל זאת לא לשמוע לדעתה של התורה כלל, ולהתייחס אליה ביחס מבזה ומשפיל של עבדים.

באה, אפוא, התורה ומזהירה אותנו: "לא תצא כצאת העבדים", שימו את דעת התורה בראש מעיניכם, ותנו לה לכוון אתכם בכל אשר תפנו - אלו הם החיים המתוקנים שאותם מבקש הקב"ה שתחיו!

לעתים נדמה, שחיים מתוקנים מעין אלו הם חלום באספמיה...

רוב רובו של העם היהודי רחוק משמירת המצוות, ודעת התורה אינה זוכה כלל להתייחסות, אולם למרות המצב הקודר, לכאורה, מחובתנו לדעת כי אין מקום ליאוש כלל!

הרב פרידמן מרכסים ספר בהקשר לכך, כי הוא הזדמן לנסיעה לארצות הברית דרך אירופה בשנים עברו, כאשר כרטיסי הטיסה היו בעלי ספח המיועד לתלישה בידי הפקיד.

הוא מצא את עצמו עומד מאחורי רבי יעקב גלינסקי וצ"ל, והנה הוא רואה, שהפקיד מעיף מבט אל הכרטיס וכשמבט חמור סבר בעיניו הוא אור לו: "אינך יכול לנסוע, חסרה כאן חתימה..."

רבי יעקב לא הבין אנגלית, אבל את הבעיה הבין גם הבין. הוא הסתובב אל הרב פרידמן ואמר לו: "תגיד לו, שאם ה' רוצה - אני אהיה שם..."

הרב פרידמן לא אמר דבר, בחשש מה הוא התקרב והגיש את הכרטיס שלו לפקיד, ובאנחת רוח ראה שהפקיד מאשר לו את הכניסה.

"התפללתי ערבית במנין שהתארגן במקום" - ממשיך הרב פרידמן בספורו - "ולאחר מכן עליתי למטוס, כשלתדהמתי אני מגלה את רבי יעקב ישוב שם..."

כשהגיעו אליו שאלה אותו האשה:

"מצאת את הכסף?"

"כן" - השיב האיש

"אבל הוא שלי..."

"הוא היה עטוף בשתי צרירות" - נתנה האשה את הסימנים.

"כן" - הסכים המוצא

"אבל הלכה היא, שאדם שמצא כסף בעיר שרובה גויים הוא שלו, משתי סבות: האחת, משום שמסתבר שהמאבד הוא גוי, והשנייה, משום שככל הנראה המאבד התיימש, כי שער שגוי ימצא את זה ולעולם לא יחזיר. ואם זו ההלכה, הרי שהכסף שמצאתי שייך לי בדיון! ואין שום סיבה שאחזיר לך אותו."

האשה צעקה: "רחם עלי, הכסף אינו שלי!"

אבל הוא בשלו.

כשראה אותי אמר: "נו, אמרתי לך שאם ה' ירצה אני אהיה כאן? אתה רואה שאסור להתיאש? שב כאן, ואספר לך מנין שאבתי את האמונה הזו..."

למדתי בביאליסטוק - פתח ואמר - לאחר הסכם ריבנטרופ-מולוטוב נשארה ליטא חופשית, אך עד מהרה כבשו הרוסים את המקום והחלו להתנכל לבני הישיבות, ולא חלף זמן רב עד שכולנו הועלנו לרכבת בדרך לסיביר.

לכסוף הלכו שניהם אל רבי יצחק אלחנן ספקטור, רבה של קובנא. הרב שמע את טענות האשה, ולאחר מכן את דברי המוצא, שטען: "היא צועקת שארחם עליה, ואני כמוכן, מרחם עליה, אך לא יותר מאשר אני מרחם על ילדי שלי... חלילה לי מלגעת ברכות שאינן שלי, אבל רכוש שמצד ההלכה הוא שלי - אין סיבה שאותר עליה משום רחמים... בביתי ארבע בנות מתבגרות, וסבור אני שהרחמים עליהם קודמים לרחמים על אותה אשה זרה."

נסענו במשך עשרה ימים או יותר כבהמות... הרוסים לא הרשו לצאת מן הקרון אפילו לצרכים הבסיסיים ביותר, והסבל היה בל יתואר. ואז עצרה הרכבת בסיביר, והבנו כי יכול להיות גרוע יותר.

חמש עשרה שנה היינו בסיביר, כלואים ללא כל סיבה נראית לעין. לא ידענו, שהמאסר בפניה הקפואה הזו מציל אותנו ממות בטוח בתאי הגזים של הנאצים הארורים, אשר במבצע ברברוסה כבשו את כל רוסיה עד סטלינגרד.

רבי יצחק אלחנן הורה לו להחזיר מיד את הכסף ואמר כי אחר כך יסביר לו מדוע, ואכן לאחר שהחזיר אמר לו: "כל הסיבה לדין 'הרי אלו שלי' הוא משום שבודאי הבעלים כבר התיאש, אך במקרה זה הכסף אינו של האשה, אלא של בעלה, ומאחר שבעלה כלל אינו יודע שהוא אבד את הכסף, אין היא בעלת הבית על היאוש כלל! וממילא הכסף אינו שלך!"

בכל אותן שנים ארוכות ומיסרות היה לי חלום אחד שלווה אותי תמיד - יום אחד, כך חלמתי, אצא מכאן ואז אפגוש את אמא שלי... אנשק את ידה ואומר לה: "אמא, אמא שלי, תודה רבה לך על שחסכת את פרוסת הלחם האחרונה שלך, כדי לשכור לי מלמד טוב."

אבל כשהגעתי לכסוף לארץ, לא פגשתי את אמא שלי, ולא את אבא, לא את אחי ולא את אחיותי - כולם, כולם נותרו שם, דוממים וקפואים לנצח...

בשלב זה הרים ה"חזון איש" את עיני קדשו אל הבחור השבור שמולו ואמר: "וכי אתה בעל הבית להתיאש?? וכי אתה בעל הבית על העולם?? הלא העולם הוא של הקב"ה, וכל זמן שהוא הבעלים, הרי שאין מקום ליאוש כלל!"

כשהטרגדיה נודעה לי - לא רציתי לחיות יותר. לא ידעתי מה לעשות עם עצמי, והייתי אפוף ביאוש מוחלט. לכסוף יעץ לי משהו ללכת ל"חזון איש", ואני שמעתי לעצתו והלכתי.

ה'חזון איש' שמע את כל מה שהיה לי לומר, ואמר לי: אני רוצה לספר לך סיפור:

"מכח זה" - סיים רבי יעקב גלינסקי את ספורו - "אזרתי את האמונה והבטחון שאם הקב"ה רוצה שאעלה על המטוס, אין מקום ליאוש! הוא הבעלים - והוא המחליט!"

בליטא חי יהודי שקט ורגוע, שעסק לפרנסתו במסחר. מידי שנה בשנה היה היהודי לווה סכום כסף גדול, נוסע ליריד לקובנא, שם היה מחדש את כל מאגרי הסחורה שלו, ובמהלך השנה כולה היה מוכר את הסחורה שקנה, מכסה את ההלוואה שלקח, ומפרנס בכבוד את בני ביתו.

ואף אנו צריכים לדעת, שאין מקום ליאוש על מצבו, הבה ונתן לבורא העולם 'לסדר' את העולם באופן הטוב ביותר, ונתמקד במה שאנו צריכים לעשות - בידיעה שאין לנו חיים ללא התורה הקדושה, ובדבקות האמתית באבינו שבשמים.

באחת השנים, לאחר שדאג לעצמו להלוואה, נפל היהודי למשכב, ושוב לא יכול היה לנסוע ליריד כהרגלו. בלית ברירה קרא לאשתו ואמר: ראי נא, יש דברים שאיני יכול לותר עליהם, ובכל זאת אין ביכלתי לנסוע, לכן אבקשך לקחת את הכסף ולנסוע במקומי.

(ומתוק האור)

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא, א), אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לא תעלה על דעתו לומר, אשנה להם הפרק וההלכה שתיים או שלוש פעמים עד שתהיה סדורה בפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופרושו. לכן נאמר: "אשר תשים לפניהם", כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם (רש"י).

האשה הסכימה, האזינה בתשומת לב לכל ההוראות שנתן לה, נטלה את הכסף וצררה אותו בשתי צרירות, הכניסה לתיקה - והלכה.

ההמולה שקדמה את פניה של אשה זו, אשר מעולם לא יצאה מן הכפר, גרמה לה לאבד את עשתונותיה, והיא צנחה תחתיה מעולפת.

לפני כמה שנים אבדתי את השמיע באוזני, לא אליכם. חיידק התביית, ומאן לעזוב, אין לי טענות עליו. הגמרא אומרת (עבודה זרה נה ע"א) שכאשר שולחים חולי, משביעים אותו מתי יצא ועל ידי מי. כנראה קיבל רשות להשאר. הרופא, מכל מקום, טיפל במסירות. יום אחד שאל: "כבוד הרב, מדוע כתוב (קדושין פב ע"א) טוב שברופאים לגיהנום?"

ראה שלא ענית, והבין שלא שמעתי. חזר על השאלה בקול גבוה יותר. בתנועות שפתיים מודגשות. לא ענית.

הבין שחלה הרעה בשמיעה, וחזר בצעקה. כל המחלקה שמעה. אם אמשיך לשתוק יביא ציוד הגברה. אמרתי: "שמעתי, שמעתי".

"אז למה אינך עונה?"

"כי מה זה נוגע לך? תביא את הטוב שברופאים, ואענה לו..."

הוא לא נפגע, הבין שזו בדיחה. לרגע לא עלה בדעתו שבאמת אינו הטוב שברופאים.

"וכעת ברצינות", ביקש.

ראיתי שקל יותר לענות לו מאשר לשכנעו שיש רופאים מומחים ממנו. אמרתי לו: "פרושים רבים יש, ואומר לך אחד מהם -

רופא קטן, ידוע שכוחו מוגבל. מבקש הוא עזרת שמים ברפואתו, ומכוון בברכת "רפאנו" שבתפילת שמונה עשרה. אבל הטוב שברופאים סבור שהוא כל יכול, ובידו לרפאות גם בלי עזרת שמים, ולפיכך אינו מכוון ב"רפאנו". ונמצא שגביו יש רק שבע עשרה ברכות, כמנין "טוב". ולכן שולחים אותו לגיהנום, כי סומך הוא על עצמו בלבד -

ולכך התכוונתי כשאמרתי שאינך הטוב שברופאים. כי יודע אתה שאינך כל יכול. והראיה, שעדיין איני שומע..."

הגמרא (עבודה זרה נה ע"א) דורשת, מאי דכתיב "מכות גדולות ונאמנות, וחליים רעים ונאמנים" (דברים כח, נט), רעים בשליחותם ונאמנים בשבועתם. שבשעה שמשגרים יסורים על האדם משביעים אותם שלא ילכו אלא ביום פלוני, ולא יצאו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית ועל ידי פלוני ועל ידי סם פלוני -

הרופא אינו אלא שליח ההשגחה להסיר את המחלה, ותו לא! יש לו להחזיק טובה לעצמו בדיוק כפי ש"יום פלוני ושעה פלונית" יכולים להחזיק טובה לעצמם, שבהם סרה המחלה!

ואספר על מקרה שהכעיס אותי. הייתי באיזו שמחה, ושולחן ה'מזרח' היה מלא וגדוש בגדולי תורה, ראשי ישיבות ורבנים, לא היה מקום לתקוע סיכה, כמו שאומרים. ואז נכנס רופא דתי, כבזו הרגשת חשיבות. ואיך לא, אם בעל השמחה מיהר לקראתו: "הו, איזה אורח, רבי פלוני, תודה שהגעתם, איזה כבוד". ומיד, כמובן, לשולחן הכבוד. אבל הוא מלא וגדוש. הקים ממקומו ראש כולל נכבד, והרופא עומד וצופה, שהרי אין דבר טבעי יותר. חסד עשה, שהסתפק במקום אחד!

זה קומם, בגלל הפגיעה בכבוד התורה. ולא פחות מכך העיד על אפיו של האדם. כי מי שבטוח שהכל חייבים לפנות לו מקומם ודאי לא יפנה למתחרהו בבקשת ייעוץ ושאלה לחוות דעת, שהרי הוא ואין בלתו. וזו הסיבה ש"טוב שברופאים לגיהנום". מי שבטוח שהוא הטוב והנעלה מכולם!

בקשו שאדבר, אומר כמה מלים.

קמתי ואמרתי: "יש, ברוך השם, רופאים משלנו, שומרי תורה ומצוות. אינם מתיימרים להיות פוסקי הלכות וגדולי הדור, ועם זאת קוראים להם ברוב כבוד רבי פלוני. שיהיה. אבל יש לי שאלה: היה רופא מומחה שהיה גם גדול הדור, "רבנו שבבבל" (חולין צה ע"ב), שמואל - מדוע לא כינוהו רבי שמואל, האם נופל הוא בחשיבותו מהרופא דנן?!"

ובענין זה אספר -

הייתי פעם במסיבה אחת עם דוקטור משה רוטשילד הי"ו, מייסד בית הרפואה "מעייני הישועה". נשאתי דברים, והזכרתי את מאמר שמואל: נהירים לי שבילי דרקיע כשבילי נהרדעא, עירו. ותמהתי: גם איני יכול לומר שנהירים לי שבילי רקיע כשבילי בני ברק. כי עשרות שנים אני מתגורר בה, ואיני מכיר את רחובותיה! מהיכן הכיר שמואל את סמטאות עירו? לכאורה, לא היה עליו להכיר אלא את הדרך מביתו לבית המדרש!

משה רבינו יושב ומשנן, לא רק שנים ושלוש פעמים אלא ארבע (ערובין נד ע"ב). וכעת שיתעמקו וישכילו, יחתרו לטעמים ולהשלכות, "ישוטטו רבים ותרבה הדעת". וכי מה יש להם לעשות, לדור דעה אוכלי המן שלא חסרו דבר. שיעמלו קצת! אם יתקשו, ויגיעו למבוי סתום, שיבואו...

ולא, אלא על משה רבינו להטריח עצמו ולהבינם טעמי הדבר ופרושו! מדוע - לדעתי, אין זה דין פרטי בתלמוד תורה, אלא דין כללי במצות החסד, וחובת ההליכה בדרכי הבורא.

שנינו (ערכין טז ע"ב) עד היכן תכלית יסורים, אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש מטבעות ועלו בידו שנים, וחייב לטרוח ולהשיב שוב ידו לכיס -

וכבר יסורים הם!

אלמלא היה חוטא, לא היה הבורא יתברך מטריחו להושיט ידו פעמיים לכיסו.

ותמהו: הלא הקדוש ברוך הוא נתן לו את הכסף, וגם את היד ואת הכיס, אז יואיל לטרוח מעט. לפחות זאת יעשה. האם צריך להכניס לידו את הסכום המדויק?!

וזהו, שהתשובה היא: כן! כשאתה עושה חסד, עשהו בשלמות!

בגן העדן היו מלאכים צולים עבור האדם בשר ומסננים לו יין (סנהדרין נט ע"ב). רק בחטאו הוצרך לעשר עבודות בפת (ברכות נח ע"א), וכשיותקן החטא תוציא הארץ גלוסקאות מוכנות. כך מורה לנו הבורא יתברך את שלמות החסד.

איזה בעל אינו מפנה מהשולחן לאחר הארוחה -

השלמות היא, להדיח את הכלים!

והמדובר, כמובן, כשרעיתו אכלה לבדה. כי אם הוא אכל עמה, אין זה שייך לחסד!

וידוע המעשה -

אחד מבני חבורת פשיסחא נסע לסחור ביריד דאנציג. היו שם סוחרים יהודים רבים, וכולם עשו חיל בעסקיהם והרויחו הון רב. אחד מהם לוהה סכום כסף גדול כדי לסחור בו, וכבואו נגנב ממנו כל כספו. עולמו חשך עליו. לא זו בלבד שלא היה לו במה לסחור וראה בעיניו כלות איך חבריו סוחרים ומתעשרים, עוד ישוב לביתו כבעל חוב ויצטרך חלילה לבריות!

כשהיריד ננעל, זימן החסיד הפשיסחאי מאה סוחרים למשתה, מסיבת סיום, ואותו סוחר אומלל ביניהם. משאכלו ושתו והיטיבו ליבם, קם ואמר: "רבותי, כולנו סחרנו ועשינו חיל במסחרנו, חוזרים לבתינו ששים ושמחים. והנה עמנו חבר, שכספו נגנב ברובו, מכספי ההלוואות. עשרת אלפים רובלים אותם חייב הוא להחזיר. קיוה להכפילם ולשלשם, והנה גם הקרן אבדה -

בואו נחלצו ממצבו הביש. מאה אנו, כל אחד יתרום לו מאתים רובלים, וישוב שמח לעירו!"

תוך כדי דיבור הסיר את כובעו והפכו, הניח בתוכו מאתים רובלים וסבב מאחד לשני, הכובע נגדש בשטרות ומסרן לסוחר ההמום, באמרו בבדיחותא: "יש כאן תשעה עשר אלף ושמונה מאות רובלים. את המאתים האחרונים תתרום אתה, ותשלם את הסכום. שהרי עכשיו עשר אתה, וחייב גם אתה במצות צדקה..."

כשהגיע אותו סוחר לפשיסחא, אמר לו רבו: "שמעתי מה שעשית, איך חילצת את הסוחר מאסונו, אבל יש לי ביקורת על כך ששיתפת גם אותו במגבית -

כי חסד, יש לעשות בשלמות!"

(והגדת)

"ורפא ירפא" (שמות כא, יט), מכאן נתנה רשות לרופא לרפא (בבא קמא פה ע"ב). על הרופא לדעת, שלא התעודה הממוסגרת שבלשכתו ולא רשיון משרד הבריאות העניקו לו את הרשות לרפא. "מכאן", מהתורה ומנותן התורה, מקבל הוא את רשיונו!

ואספר -

ושתי תשובות בדבר. הראשונה: שהיה ראש ישיבה. וממילא הוצרך לדפוק על פתחי נדיבים, והכיר כל הכתובות. והשניה, שהיה דיין מומחה לדיני ממונות. וממילא הכיר כל הבניות החריגות בעיר, זה הזיק את שכניו ברחוב פלוני בהיזק ראייה, ולזה לא נתנו לבנות על הגג... כולם הגיעו אלי, שיפסוק ביניהם בדיני תורה...

הוא מגיע לשופט "כבוד השופט, אל תשאל איזה ביזיונות... ירדתי מהמרזב, נקרע לי המכנס... בבקשה ממך, עשרים אחוז הנחה..." © מה זה!? ממתי קריטריון לגבי העונש, זה תלוי אם הוא התבייש או לא?!

גייד לו השופט "אל תעלה על מרזבים... לא יקרעו לך המכנסיים... לא תצטרך להתבייש!" אדם ביזה את עצמו! מה זה ההנחה הזאת?!

ר' אליהו לופיאן מעמיק את השאלה, ואומר עוד יותר – אם הוא גנב, אז מגיע לו עונש כפול! איך אתה לא מתבייש לגנוב? אם אתה רואה שהוא סוחב על הגב את השה, זאת אומרת שהוא לא התבייש!

מילא, אם הוא היה מכניס לתוך שק... אז באמת, אתה מבין שהוא מתבייש... אבל הוא סחב אותו על הגב, איזה בושה יש לו!?

בא ר' אליהו לופיאן, ואומר יסוד נורא... שרק "אבי תורת הנפש" יכל לומר דבר כזה... אלו דברים שכנראה, נשגבים מבינתנו...

אומר ר' אליהו לופיאן – תדע לך, אדם ששואל שאלות כאלה, זה אדם שלא יודע מה נעשה בליבו של אדם...

אדם מסתכל בעיניים, כמו שכתוב בספר שמואל {שמואל א' טז, ז} כי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב... רק הקב"ה רואה, מה נעשה בליבו של אדם.

אומר ר' אליהו לופיאן – כל גנגסטר-ראש עבריינים, שנראה לך כמו מלך העולם... יש לו מרצדס עם גג פתוח...נועל נעלי קרוקודיל... הולך עם מלבורו... גורמטיס ו"חיי" על הצוואר... תדע לך, כשהוא נמצא בארבע אמות בביתו, הוא מרגיש אכול על תפקידו "איך אני נראה כגנב... איך מסתכלים עליי בחוץ..."

כשהוא בא לשוק הכרמל... שזה ה"מעוז" שלו... אז כולם רועדים וצועקים "הכל בול...הכל בזול", כי ה"שריף" הגיע... אבל כשהוא הולך הביתה, והוא נמצא בתוך ארבע אמותיו... ולמטה נמצא השוטר, שמפחד שלא עוד רגע ישלחו לו טיל לאו, וירימו לו את הבנין... כשהוא יושב עם אשתו והילדים, הוא מתבייש במצב שבו הוא נמצא! אלה הדברים שכותב ר' אליהו לופיאן.

עפ"י הדברים האלה, נוכל להבין בע"ה, את המשך הדברים שהוא כותב בספר לב אליהו:

כותב ר' אליהו לופיאן – בא ואסביר לך, רק הקב"ה... שהוא שברא את האדם, ויודע את טבעו, יכל לקבוע הלכה כזאת, שהגנב שהתבזה, מקבל עשרים אחוז פחות בעונש, כי הוא התבזה... אתה כלפי חוץ, לא רואה כלום... אתה לא רואה עליו שום בושה... הוא סוחב עליו את הכבש כמו כולם... אבל אני הקב"ה, שאני יודע מה שבלבו של אדם, אני אומר לך... האדם הזה בוש ונכלם כשהוא חוזר הביתה!

דע לך, בלב שלו פנימה, האדם הזה אכול! כשהקב"ה מודד עבירה, ומודד מצוה... הוא מודד אותה לפי הצער, לפי העלבון, ולפי ההנאה שהיה לו, הן בעבירה והן במצוה.

אומר ר' אליהו לופיאן – שמעתי בר' איצ'לה בלזר, ששאל שאלה עצומה – ארוסה שזינתה, דינה בסקילה... ונשואה שזינתה, דינה בחנק...

שאל ר' איצ'לה בלזר – זה בדיוק ההיפך, הרי ארוסה עדין לא גרה אצלו, העונש שלה יותר חמור?! למה זה בדיוק להיפך? אמר לי ר' איצ'לה בלזר – היסוד, של ההנאה בעבירה... גם זה בא בחשבון. בשעה שהיא ארוסה, היא יכלה ליהנות ממעשה העבירה, כי אין אימת בעלה עליה... אבל כשהיא נשואה, אימת בעלה עליה, ההנאה בעבירה לא היתה מושלמת!

הקב"ה בוחן כליות ולב, ברבדים הכי נמוכים... להבין כל עבירה, כמה הנאה היה בה, גם חרטה היה בה, כמה צער היה בה... כל דבר בא לידי מנין... והדבר הוא דק מן דק ע"י נבדק. אם כך זה בעבירה, על אחת כמה וכמה, במצוה!

ולא יבוש מפני המלעיגים עליו – אדם הולך לעשות מצוה, והוא מתבזה בקיומה של מצוה... אדם עושה מצוה, ויש לו צער בקיומה... אומרת המשנה {מסכת אבות ה, כג} לפום צערא אגרא טוב אחד בצער, ממאה שלא בצער!

נוכל להוסיף על זה, עוד נדבר אחד:

התערב דוקטור רוטשילד ואמר: לדעתי הסיבה מפני ששמואל היה רופא (בבא מציעא פה ע"ב), ורופא חייב לדעת את כל רחובות וסמטאות העיר, שלא יתמהמה כשיקראוהו באופן בהול!...

על כל פנים, נחזור לעניננו: מדוע שמואל, שהיה גם ראש ישיבה, גם דיין מומחה וגם רופא נודע לא זכה שיקראוהו: "רבי שמואל", והרופא דן זכה לכך?! –

אח, כמה זרחו פניו, חשוב הוא משמואל האמורא! המשכתי ואמרת –

"אבל, רבותי, התשובה נתנה לנו במשנה מפורשת! אבדת רבו ואבדת אביו, אבדת רבו קודמת. שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו מביאו לחיי העולם הבא (בבא מציעא פ"ב מ"א).

מעתה, שמואל היה רופא שהביא את החולים לחיי העולם הזה, לכן כינוהו רבי. אבל יש רופאים שמביאים את חוליהם לחיי עולם הבא, ונאה לקרותם רבי!..."

(והגדת)

ישנה בתורה מצוה, בדיני נזיקין... כאשר אדם נתפס גונב שור או שה, טבחו ומכרו... משלם תשלומי ארבעה וחמישה... למה משלם תשלומי ארבעה וחמישה?

מביאה הגמרא {מסכת ב"ק עט, ב} – אמר רבי מאיר בא וראה כמה גדול כח של מלאכה שור שביטלו ממלאכתו חמשה שה שלא ביטלו ממלאכתו ארבעה

השה לא עושה שום דבר... רק יושב בשדה כל הזמן, ואוכל סביונים... אבל השור, אתה לוקח אותו וחורש איתו... ביטלת אותו ממלאכה/גנבת אותו... אתה משלם תוספת לקנס, על זה שביטלת את השור ממלאכתו... לכן אתה משלם על השור, פי חמש.

אמר רבן יוחנן בן זכאי בא וראה כמה גדול כבוד הבריות שור שהלך ברגליו חמשה שה שהרכיבו על כתיפו ארבעה

בדיוק להיפך... על שה אתה מקבל הנחה של עשרים אחוז... על שור אתה משלם פי חמש... גם על שה היית צריך לשם אותו דבר, רק עושים לך הנחה... למה עושים לך הנחה???

כי ברגע שהגנב גנב את השה... הוא שם אותו על הכתף... הוא התבייש... על בושה, קיבלת הנחה של עשרים אחוז!

היות "והתבזה" ... זה מבייש לקחת כיבשה על הכתפיים... לכן, אתה מקבל הנחה של עשרים אחוז...

אם לומר את האמת... קוראים את הדברים האלו... ולא מבינים מה כתוב כאן... "השה, סוחבים אותו על הכתפיים... מקבלים הנחה של עשרים אחוז!?"

זה ביזיון לקחת שה על הכתפיים?!

גדול הדור... משה רבינו... לקח שה על הכתפיים... כך כתוב במדרש! משה רבינו התבזה?!

אמר הקב"ה – מי שיודע כך להנהיג את הצאן, הוא יהיה מנהיג של כלל ישראל!

גדול הדור לוקח כבשה על הכתפיים... בושה?!

נגיד כשמשא רבינו עשה את זה... זה לא היה בושה... אבל היום זה בושה... למה?

תלכו ותראו היום, כל מי שמתעסק בחקלאות, רוצה לקחת כבשה... הכבשה לא רצה... אין לה כוח...

אם תלך בקצב שלה, יגמר לך היום... מה עושים?

מרימים אותה על הכתפיים... שתי רגלים ימין... שתי רגלים שמאל, והולכים!

איזה בושה יש לגנב בזה?!

ר' יוחנן בן-זכאי אומר – בושה. על בושה עשרים אחוז פחות...

אני רוצה לשאול אתכם – כל בושה זה ככה?

גנב עולה על המרזב... תופסים אותו... נקרעו לו המכנסיים...

בפרשת השבוע שלנו, פותחת הפרשה בעבד עברי שנמכר בגניבתו...
גנב שנתפס, ואין לו ממה לשלם את הגניבה... מוכרים אותו לעבד...
מי קונה עבד???

אדם שהוא בעל מעמד... אדם מרומם מעלה... למה?
כי חז"ל אומרים, שאדם שקונה לעצמו עבד, קונה אדון לעצמו.

אומרת הגמרא {מסכת קידושין כ, א} - {דברים טו-טז} כי טוב לו עמך
עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל
פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי
מוכים והוא ישן על גבי התבן מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי כקונה
אדון לעצמו

רבתי, זה דבר שלא יאומן...
ראש חודש... אדם רוצה לקנות לכל המשפחה לחמניות... הוא מגיע
למאפיה... נשארה רק לחמניה אחת ולחם שחור... "נו לפחות לחמניה
אחת..."

יושבים מסביב לשולחן... "מי אוכל את הלחמניה?"
"אבא אני, אבא אני... אני אבא..." וישוב העבד ליד...
"היות ויש רק לחמניה אחת... יקבל אותה אדוננו הגנב!"
נותנים לגנב לאכול... הוא נמצא כרגע בשיקום... ברוך ה'... שולחן של
ראש חודש... מביאים לשולחן פאנטה כתום!
כל החודש, שותים רק מים עם פטל... בראש חודש, שותים פאנטה
כתום!

יש בקבוק אחד פאנטה כתום... השאר מים עם פטל...
"מי רוצה פאנטה כתום???"
"אבא, אני רוצה! אני רוצה! אבא אני!"
"קודם כל, נותנים לגנב..."

לקחו את כל הכריות בבית... הלכו להוסיף להם נוצות... נשארה בבית
רק כרית אחת... מי ישן על הכרית?
"בבקשה בעל הבית... תיפרד מהכרית... הגנב ישן על הכרית"
"אני ישן בלי כרית, והוא ישן עם כרית!!"

"כי טוב לו עמך" ☺
אבל אם תיקח את הכרית, ותשים אותה בצד... אף אחד לא ישן
עליה!

אומר תוספות - אם אף אחד לא ישן עליה, זו מידת סדום... תן את זה
לגנב, הוא ישן על זה!

נשאלת השאלה - הדבר הזה לא מובן... אם יש רק כרית אחת בבית...
והבן שלי מבקש ממני "אבא, תן לי את הכרית"... אני מחויב לתת לו
את הכרית?
ודאי שלא...
אז למה לעבד אני מחויב???

אומרים המפרשים יסוד נפלא - הבן שלך, אם לא יקבל את הכרית,
הוא לא ירגיש מבוזה... אבל העבד, אם הוא לא יקבל את הכרית, לא
רק שהוא יגיד "אין לי כרית ולאדון יש כרית"... אלא הוא יגיד גם "אני
עבד, אני מושפל, אני גנב משפילים אותי!!!"

והתורה לא רוצה להשפיל בן-אדם, גם כשמדובר בגנב... ותשימו לב,
כמה התורה נזהרת, בתורתו של גנב... כמה התורה נזהרת, בבן הזה
שסרח... כמה התורה דואגת לשקם אותו...
לאחר ההקדמה הנפלאה הזאת, של דברי רבותינו, נוכל בע"ה להגיע
לנקודה המרכזית שאנחנו רוצים לדבר היום:

ישאלו את האדם - מה יותר גרוע, למות או להתבייש?
יש לך אפשרות להתבייש חמש דקות... או לחיות... או שתגיד לו "אם
אתה הולך לבייש אותי... אני מעדיף לא לחיות"... מה יותר טוב
לאדם?

לכאורה, עדיף להתבייש חמש דקות... ולהמשיך לחיות...
זה כמו שאדם בא לטיפול שיניים... אומרים לו "תשמע, נגמר החומר
הרדמה"... מה אפשר לעשות?

"בסדר... יכאב חצי שעה... מה אפשר לעשות... יעבור" ☺
בואו נראה, כיצד רבותינו מתייחסים לענין הכלימה, מול המוות:
אני אומר לכם גמרא... אני לא מבין אותה... אבל זה גמרא, קודש
קדשים... הגמרא במסכת תענית {כג, א}, מספרת סיפור...
חוני המעגל שאל את עצמו שאלה - נאמר בפסוק {תהילים קכו, א}
שיר המעלות בשוש ה' את שיבת ציון היינו כחלמים...

אמר חוני - שיבת ציון זה שבעים שנה... היינו כחלמים! אפשר
לחלום שבעים שנה?
אמר לו הקב"ה - שאלת שאלה? תקבל תשובה... אבל תשובה
מעשית... תמתין...
חוני הולך ברחוב... רואה בן-אדם אחד עם טוריה, נוטע עץ חרובים...
"סליחה, בשביל מה אתה נוטע את העץ חרובים הזה? אתה יודע מתי
זה יוציא לך פירות?! רק עוד שבעים שנה! הרי אתה כבר לא תהיה
בעולם הזה... בשביל מי אתה נוטע את זה?"
"אתה צודק, אבל כשאני הגעתי לפה... היה כאן כבר עץ חרובים אחד
לבלב... אז מישהו זרע את זה פה... הוא גם ידע שהוא לא יהנה
מזה... אז יוצא שהוא עשה את זה בשבילי... אז גם אני עושה את
אותו דבר... לבאים אחרי..."
חוני ממשיך בדרכו... נכנס למערה... אוכל לחם, ונרדם... שינה
שנמשכת במערה, שבעים שנה...
המהרש"א אומר, שביתיים יצאה שמועה, שהוא מת במלחמה...
חוני מתעורר כעבור שבעים שנה... הוא לא יודע כמה זמן עבר...
מוציא את הראש מהמערה... מה עושה דבר ראשון?
הולך הביתה!
בדרך הוא עובר באותו מקום, שנטעו בו את העץ חרובים... והוא
רואה מישהו שעוטר שם... "סליחה, זה אתה נטעת את העץ הזה?"
"אני! לא... זה הסבא שלי ז"ל נטע אותו"
"הסבא שלך?! אני זוכר שהוא נטע את זה רק... ואו... ישנתי שבעים
שנה!"
חוני מגיע הביתה... מסתכל על הדלת... רואה 'משפחת המעגל'...
דופק בדלת... פותחים את הדלת...
"שלום... איפה אבא?"
"אבא נפטר..."
"מי אתה?"
"אני הנכד של חוני המעגל"
חוני מחויך מאוזן לאוזן... "אני חוני המעגל!!!"
"בואו ילדים תסגרו את הדלת... שלא תעזו שוב פעם לפתוח את
הדלת לזרים!!!" ☺

אתמול היה כאן מישהו... אסף כסף... אמר הוא אליהו הנביא... היום
בא מישהו... אמר שהוא חוני המעגל... טוב... שיחררו את כולם בבת
אחת... ☺
טוב... חוני המעגל הולך... לאיפה?
לבית המדרש...
הוא מגיע... מתיישב... בן פורת יוסף, הבית מדרש מלא... הרב מקשה
קושיות... פתאום התבאררו לרב כל השאלות... הוא נתן צעקה
"מאירים הסוגיות, כמו בימיו של חוני!!!"

* אין לנו מושג מי היה חוני... חז"ל אומרים, שמה שהיה מבקש מאת
ה', היה מקבל!
מגיע חוני לרב בבית המדרש, ואומר לו "אני חוני!!!"
"חוני?!... תראה... אתמול היה פה מישהו, דומה לך... אמר שהוא
אליהו הנביא... תקשיב... קח שקל, ותהיה בריא" ☺
זה לא כמו היום, שיש בבית את התמונה של סבא... פעם זה לא היה...
לא היו תמונות! מאיפה הוא יודע שהוא חוני?
יוצא חוני מחוץ לבית המדרש, ומבקש מהקב"ה בקשה "ריבוננו של
עולם... אני הולך לישון הלילה... קח אותי מפה... תהרוג אותי"
זה מה שאומרת הגמרא - או חברותא או מיתותא...
לא מבין את הגמרא הזאת... אני יגיד לכם גם למה...
נגיד שלא מאמינים שהוא חוני... הוא מגיע הביתה... "אני סבא חוני"...
סוגרים לו את הדלת בפנים... בסדר...
הולך לבית הכנסת... "אני חוני" ... "אתה לא חוני!"...
אהה, מקודם הוא אמר "מאירים הסוגיות, כמו בימיו של חוני"...
בסדר... אז הוא שמע שאמרתי חוני... אם הייתי אומר את זה על רב
פפא, הוא היה אומר שהוא רב פפא...
אתה יודע מה? אתה לא חוני המעגל... מהיום תקרא לעצמך אברהם
ברקוביץ'...
תלך לישב הסמוך, שמה לא מכירים אותך... "יש חדר להשכרה?"
ישאלו אותך "איך קוראים לך?"
"אברהם ברקוביץ'"... יתחיל את החיים שלו מחדש...

יכנס לבית המדרש... יתחיל את כל הש"ס מחדש... רק היישוב ידרוש... והוא יקשה עליו קושיות!

יגיד הרב "תשמע... הברקוביץ' הזה... חריף! איפה למדת קודם?!"

אז נשאלת השאלה - מה זה משנה איך קוראים לך, חוני או אברהם ברקוביץ'?! תשב ותלמד!

אבל כך כתוב בגמרא, שחוני ביקש "ריכונו של עולם, אני מבקש שתיתקח אותי מכאן"... למה לקחת אותו מפה?

עפ"י מה שמבינים המפרשים בגמרא, בן-אדם זקוק להערכה... הכבוד של האדם, זה החיים שלו...

ודאי שאנחנו צריכים לברוח מהכבוד... אבל כל אחד יודע את ערכו, הוא יודע את מה שהוא שווה...

אחד שהוא רופא שיניים... הוא לא צריך להתגאות... אז הוא רופא שיניים!

להבדיל אלף אלפי הבדלות... מגיד שיעור... הוא צריך להתגאות שהוא מגיד שיעור?!

לא! הוא יודע שיש לו תפקיד מסוים... הוא לא צריך להתגאות בזה... אבל כל אדם זקוק להערכה, שיעריכו אותו! ההערכה של האדם, זה החיים שלו...

וכשלוקחים ממנו את הדבר הזה, שזה הכבוד המינימלי, את ההערכה של האדם... האדם מעדיף למות!

זה מה שאמר לנו חוני...

(ברוך שאמר)

ואם שור נגח הוא (כא, כט)

בעיר בריסק היו הרבה חסידים. שוחט העיר, רבי יאשע שוחט, היה חסיד סלונים. רבי יאשע רשם בכתביו (כתבי הר"י שו"ב) מעשה שמרן רבי יוסף חיים זוננפלד אמר שהמהרי"ל היה מספר לו אותו והיה מקדים: "הבה ואספר לך סיפור חסידי", ומעשה שהיה כך היה:

פעם אחת בא לפני יהודי עני מקובנא, סוחר חטים קטן, שהיה מרויח לפרנסתו כמה רובלים בודדים לשבוע, והיה חי בדוחק גדול.

בשנה הראשונה להסתלקות אביו, בא איליו בחלום ואמר לו: "דע לך בני יקירי, שאני מגולגל בשור שחור שנמצא בעיירה פלונית אצל גוי פלוני שגר בקצה הכפר, שני קילומטר מקובנא. מבקש אני ממך שתלך אל אותו גוי ותקנה ממנו את השור השחור. הוא ידרוש בתמורה שמונים רובל, ותנסה להורידו לארבעים רובל. אחר כך תביא את השור לקובנא, לבית השוחט הכשר, והרב יהיה נוכח שם ויענו אמן על ברכת השוחט. את הבשר תחלק לעניים הגונים, וכך יהיה תיקון לנשמתו."

בתחילה אמר הסוחר "חלומות שוא ידברון", ואף כשחזר החלום פעמיים ושלוש - לא התייחס איליו. יום אחד, בעמדו לפני עמוד התפילה כמנהג האבלים, באמצע חזרת הש"ץ התעלף ונפל. לאחר שעוררוהו סיפר שאביו הגיע בהקיץ באמצע שמונה עשרה והורה לו בחומרה שיתיחס לאותם חלומות.

המתפללים הלכו עם אותו בן לבית המהרי"ל, רב העיר, ספרו לו את כל המעשה, ושאלוהו כדת מה לעשות.

השיב להם המהרי"ל: "אף אם החלום אמיתי, הרי לא אמר לו אביו בחלום מהיכן יקח ארבעים רובל לקנות את השור השחור. והרי היהודי הזה מתפרנס שניים או שלושה רובל לשבוע ופרנסתו דחוקה עד מאוד, ואיך ימצא ארבעים רובל?"

המתפללים התעוררו מאוד, ואמרו שכל אחד מהם ישתתף בהוצאה, וכך יהיו לו ארבעים רובל.

🌸 בדרך הדרוש 🌸

אך המהרי"ל לא שש להצעה זו, וטען לפנייהם שהרי באלו הימים שילך או יסע לאותה עיירה ויחזור ויטפל בשחיטה ובחילוק הבשר, לא יוכל לעסוק במלאכתו ולהתפרנס, ומהיכן יהיה לו כדי פרנסתו אותו שבוע? הרי שצריכים להוסיף לו עוד, מלבד ארבעים רובל הראשונים.

האנשים הסכימו גם לזאת והבטיחו שיתנו את פרנסת השבוע ברווח.

אמר המהרי"ל לאותו בן: "הנה לך סכום המעות. אולם, דע לך שבאמת המעות אינן שלך, אלא כספי צדקה שנתנו לך רק לשם תקנת נפש אביך, והיות וכך, אני מדגיש בפניך כי רק אם החלום יתקיים על כל פרטיו, שבאמת תבוא לאותו כפר ויהיה שם הגוי ששמו כך וכך, ובאמת יגור בקצה העיירה כמו שאמר אביך, ואכן יהיה השור שחור, ובתחילה יאמר הגוי שמחירו הוא שמונים רובל, ואחר כך תצליח להורידו לארבעים רובל - אם הכל יהיה ממש כדברי אביך בחלום, טול את המעות ותקנה את השור, ותקיים בכך את דברי החלום ככל פרטיו ודקדוקיו. אך אם יחסר אחד מכל הסימנים הנ"ל - אסור לך להשתמש באלו המעות של צדקה, ותשיבם לאנשים שנתנוהו לך."

האיש נסע לאותו כפר ושאל לשם הגוי הנ"ל, ואכן זה היה שמו, וביתו שכן בקצה הכפר.

בהגיעו אל הגוי שאלו על שור שחור אם קיים ברשותו, ואמר הגוי שאכן קיים אצלו שור שחור שזה כבר זמן רב שבצונו למוכרו אבל הוא נגחן ומשתולל, וכמה פעמים שרצה לתפסו לקחתו לשחיטה, השתולל באופן שהיה סכנת נפשות ממש לעמוד אצלו.

שאל אותו היהודי על מחיר השור, והגוי אמר: "באמת מחירו הוא שמונים רובל, אך כיוון שהוא מסוכן, אני מוכן למכור לך אותו בארבעים. אבל תיזהר מאוד כשאתה ניגש איליו כי זה סכנת נפשות."

אחר ששילם לו היהודי את ארבעים הרובל, ביקש הגוי לקרא לכמה גויים בעלי כוח שיוכלו לקשור את השור. אך היהודי אמר לו: "חדל לך! אני מסתדר לבד".

היהודי ניגש אל השור, והשור היה רגוי ועמד בהכנעה, לא נגף ולא נח, לא בעט ולא נשך ולא רבץ. קשר לו היהודי חבל בין קרניו והשור הלך אחריו ככבשה קטנה, לפליאת הגוי שלא ידע את נפשו מתדהמה.

כשהגיע היהודי לעיירה נעשה רעש גדול בכל העיר. כולם באו להשתתף במעמד השחיטה. השוחט בירך בקול רם וענו כל העם אמן. בדקו את הריאות והיו נקיות וכשרות, וחילקו את הבשר לעניי העיר, ואף למהרי"ל נתנו מהבשר לכבוד שבת.

וכתב רבי יאש עשו"ב: יהיו אנשים שיתפעלו מעצם המעשה - גילוי נורא על ידי חלום, ותקון נפש בדרך פלא. יהיו אנשים שיתפעלו ממה שהמהרי"ל הקפיד כל כך על ממון ישראל, והזהירו שאם יחסר אחד מפרטי החלום ישיב כל הממון לבעליו. מישהו אחר היה מתפשר שאף אם הכפר יהיה רחוק שבע פרסאות ולא שמונה, או שהשור יהיה חום ולא שחור, גם יקנהו וישחטו. אלא שהמהרי"ל הקפיד מאוד על פרוטה של יהודי.

אך ההתפעלות שלי - ממשוך רבי יאש עשו"ב - היא בעיקר ממה שחישב המהרי"ל מה יהיה פרנסת אותו יהודי באותו שבוע שיטפל בתיקון נשמת אביו, ודאג לו לפרנסת אותו שבוע. תקנות, גלגולים, תיקונים - אבל מה יהיה עם היהודי הזה, מה יאכל בשבת הקרובה?... כי מהרי"ל לא היה רבם של ישראל אלא אביהם של ישראל.

(הגרמ"י רייזמן - מובא ב"נאה דורש")

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך (כב, כד) נקדים מה דאיתא בגמ' דבבא מציעא (דף ע"ה) שלשה צועקים ואינם נענים ואחד מהם המלוה את חברו שלא בעדים, ואיתא בפסוק מתן בסתר יכפה אף דהיינו שיתן צדקה בסתר, והשתא אתי שפיר אם כסף תלוה את עמי כלומר צריך להיות בפני עמי דהיינו עדים אבל את העני אם אתה נתן לעני צדקה עמך תתן בסתר. (מדרש יונת).

אם כן הוה אמינא דשמאלית תרצע משום הכי צריכים ללמוד הגורה שוה. (חנכות התורה) וכי יד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות (כא, יד) ותמוה, ונ"ל דילפינן דאזלינן בתר רובא מרישא של עולה ולא חיישינן דילמא טריפה וכן מי שהרג הורגין אותו ולא חיישינן דילמא הנהרג טריפה, וזה הפירוש מעם מזבחי שמשם ילפינן דאזלינן בתר רובא, תקחנו למות. ובוה מפורש ההמשך: ומכה אביו ואמו מות יומת, שהרי זה שפלוני הוא אביו ג"כ סמכינן על הרוב.

והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדלת או אל המזוזה (כא פסוק ו) ברש"י ורצע אדוניו את אונו הימנית או אינו אלא שמאלית תלמוד לומר און און וכו'. ויש לדקדק מאי קושיא הוא זאת או אינו אלא שמאלית הלא כל המצות סתם בתורה הדין נותן להיות בימין כמו שמצונו לענין כמה דברים. ויש לפרש על פי מה דאיתא במדרש רבה בשיר השירים על הפסוק ישקני מנשיקות פירוש דבשעת מתן תורה היה הדיבור יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל וכו' עיין שם. נמצא הדיבור לא תגנוב דמחמתו נרצע שמע האון שמאל